

Disputationes in hoc Tomo
exhibitae.

- 1) De usu actionum personalium juris Romani in foro Germaniae.
- 2) De pseudo privilegio pupilli, conuenti contra-ria actione negotiorum gestorum.
- 3) De pactis dotalibus ad Jus statutarium Hamburgense.
- 4) De fide iuridica.
- 5) De iure consuetudinis et obseruantiae.
- 6) De iure iniusto Herodipetarum.
- 7) De usu juris patris Romanorum secundum mores Germaniae et Jus Pruss.
- 8) De crimine bigamiae.
- 9) De legitima uuentis.
- 10) De hominibus propriis et liberis Germanorum.
- 11) De interpretatione beneficiorum Principis.
- 12) Morum cum iure scripto contentio.
- 13) De archis emtionum.
- 14) De Noricorum causis adimendi legitimam.
- 15) De iurisdictionis et magistratum differentia secundum mores Germanorum.
- 16) Non ens actionis forensis contra aedificatorem ex aemulatione.
- 17) Larva Legis Aquiliae detracta.
- 18) De Quasi emancipatione Germanorum.
- 19) De origine successionis testamentariae.
- 20) De sortura ex foris Christianorum praescribenda.
- 21) Prima initia successionis testamentariae apud Romanos.

af L

+

22. De aequitate cerebrina l. 2. C. d. R. V.
23. De testamento practico accuratae distributionis
inter emtionem cum pacto de retrovendendo,
et contractum pignoratitium.
24. De Differentiis Juris Civilibis et Canonici
in doctrina de testamentis.
25. De iudice sententiam in causis crimi-
nalibus labam ab actis remouente.
26. De feloniam Domini.
27. De perpetuitate debitorum pecu-
nariorum.
28. De natura pro eum iuridicatum.
29. De non rescindendo contractu conducti-
onis ob metum spectatorum.
30. De originibus feudilibus.
31. De iure aggratiandi Principis
Evangelici in causis homicidii.
32. De iure principis circa Ral-
rebieos.
33. De iure statutum Imperii Danda
civitatis subditorum Brandenburg.
34. Felicitas subditorum Brandenburg.
35. Vindictiae iuris maiestatici circa
sacra.
36. De praescriptione Regalium.
37. De officio Directorum et Ducum
circularem in executione sententiarum.
38. De iure exequendi sententias Impe-
riales Directoribus Arceolog. competente.

39. Vindiciae distinctionis inter paragia
et apanagia.
40. De templatiorum equitum ordine
sublato.
41. De extinctione ordinis templatiorum.
42. De Jure Principis circa adiastra.
43. Beckmanni Diss. de Privatorum Prin-
cipum, ac nobilitate tutelis.

8
Annuente Divino Numine,
Permittente

Magnifico Jctorum Lipsiensium Ordine
DISSERTATIONEM JURIDICAM

De

**CRIMINE
BIGAMIÆ**

Vom Easte

Der zwiefachen Ehe

SUB PRÆSIDIO

Dn.

D. CHRISTIANI THOMASII,

Præceptoris sui observantis-
sime colendi,

Solemniter ventilandam

P. P.

GEORGIUS Beyer / Lipsiensis,

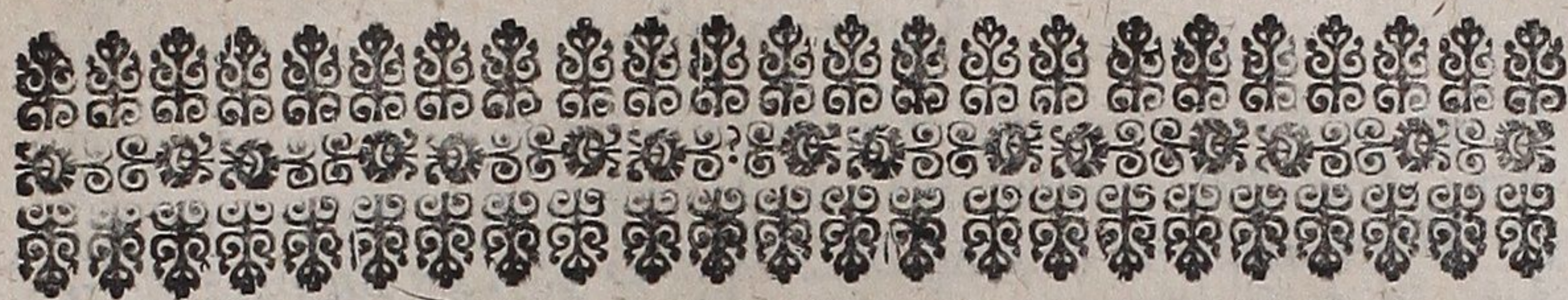
Ad diem XII. Novembr. M DC LXXXV.

H. L. Q. C.

Literis JOHANNIS GEORGI.

DISPUTATIONIS
De
CRIMINE BIGAMIÆ.

Præfamen.

Postquam summario studii mei cursu ad metam perducto pleniora ac intimiora Jurisprudentiæ alibi ab iis, quibus obsequio adstrictus sum, juberer imbibere, nolui nec potui in salutato, quod ajunt, hospite hinc discedere, quin studiorum potius rationem reddere iis, quorum interest non frustra me hic delituisse, constitui, idque per discursum juridicum sub patrocinio ejus, quem hætenus Præceptorum atque Manu ductorem fidelissimum secutus & veneratus sum, imo semper venerabor. Et de argumento quidē mihi sollicito ipse, quem modo memoravi, Præles honorandus suppeditavit quæstionem *de præscriptione Bigamiæ*. Quam dum pro viribus elaborare aggredior, ecce, quæ de crimine Bigamiæ in genere præmittenda videbantur decisioni quæstionis, tot chartarum Spatia præter opinionem impleverunt, quot ad disputationem videbantur sufficere. Mutavi igitur consilium, atque quæstionis de præscriptione Bigamiæ definitionem peculiari dissertationi reservandam esse censui, quam, si DEUS non prohibuerit, exhibebo proxime.

Summaria.

Bigamia Synonymum §. 1. quomodo differat à secundis nuptiis §. 2. Secundarum nuptiarum licentia §. 3. Bigamia vel virilis vel muliebris. §. 4. Bigamia definitio §. 5. An Bigamia sit crimen? §. 6. Præsupponitur distinctio legis in divinam & humanam §. 7. Conferuntur inter se subdivisiones legis divinæ in moralem, ceremoniam & forensam: item in naturalem & positivam. §. 8. A principio cognoscendi & objecto reali divisio in naturalem & positivam desumpta est §. 9. Recta ratio est principium legem naturalem cognoscendi §. 10. Objectum Legis Nat. sunt actiones socialitati hominis necessario convenientes vel repugnantes. §. 11. Principium cognoscendi legem positivam est promulgatio divina §. 12. Objectum legis positivæ sunt actus nec repugnantes socialitati hominis nec necessario convenientes §. 13. Jus naturale est immutabile & indispensabile, jus positivum contra. §. 14. Juris naturalis subdivisio, & utrum à jure Gentium specie differat. §. 15. Jus positivum divinum vel datum fuit humano generi vel populo Judaico §. 16. Illud post hominem conditum & post diluvium fuit publicatum. §. 17. Ejus tria requisita, ubi de septem præceptis Noachidarum §. 18. Hoc vel ceremoniale vel forense §. 19. Conferuntur lex moralis, lex naturalis & decalogus §. 20. His præmissis proponuntur varia doctorum sententia de questione: quale crimen sit bigamia? §. 21. Afferitur Bigamiam utramque & jure divino & humano esse prohibitam §. 22. neutram tamen cum jure aut equitate naturali pugnare §. 23. neque virilem §. 24. neque muliebrem §. 25. Respondetur dissentientibus §. 26.-- §. 37. Utraque bigamia pugnat cum institutione conjugii primæ quæ legis universalis vicem obtinet §. 38.-- §. 45. Dissensus Scholæ Shammeanæ & Hillelianæ circa causas repudii & sensum vocum ערוה רבר. §. 39. Disquiritur de opinione Scholæ Shammeanæ pro Lightfooto contra Seldenum. §. 40. Exponitur disputatio Christi cum Phariseis de licentia divortii §. 41. Examinatur distinctio inter essentialia conjugii & accidentalia & an persone earumque numerus ad causas internas spectent, nec ne? §. 42. Ostenditur per interpretationem doctrinalem bigamiam pugnare cum institutione conjugii §. 43. Respondetur ad instantias adversariorum §. 44. Idem ostenditur ex interpretatione authentica Christi §. 45. Mores Gentium circa Bigamiam. §. 46. Pro-

Prohibitiones Juris Romani §. 47. Canonici, Imperialis & Saxonici §. 48. Absque dolo crimen Bigamiae non contrahitur. §. 49. Incurrunt hoc crimen masculi & feminae §. 50. Forma hujus delicti consistit in tribus §. 57. (1.) ut bigamus habeat conjugem superstitem, unde excluditur persona soluta et si bigamo nubat §. 52. Quid de sponso aut sponsa sentiendum §. 53. Quid de conjugem per divortium aut saltem quoad thorum & mensam separata? §. 54. Quid si primum matrimonium nullum sit? §. 55. (2.) ut Bigamus alteri se carnaliter associet, unde bigamus non est qui saltem sponsalia contraxit, etiam si benedictio sacerdotalis sit secuta. §. 56. (3.) ut Bigamus alteri se jungat tanquam conjugi, quo differt bigamia ab adulterio stricte accepto §. 57. Non tamen differt toto genere ab adulterio §. 58. Explicatur constitutio criminalis art. 121. §. 58. 59. Bigamia est majus delictum adulterio stricte accepto. §. 60. An bigamia sit si quis cum alia sponsalia contraxit, eique se miscuit? §. 61. An bigamus sit, qui secundum matrimonium contraxit, quod est ipso jure nullum? §. 62. Poena bigamiae de jure divino. §. 63. de Jure Romano. §. 64. -- 71. Disputatur adversus Theodoricum. Exponitur l. 12. §. fin. de accus. §. 66. item l. 30. §. 1. C. de adulter. §. 67. & l. 2. C. Theod. eod. tit. §. 68. Poena bigamiae Jure Canonico §. 72. Imperiali & Saxonico §. 73. Quomodo bigamia ab aliis gentibus punita sit. §. 74. An dispensari possit in hoc crimine saltem quoad poenam §. 75. Conclusio §. 76.

---

§. I.

Bigamiae vocem in Titulo praeter Polygamia elegimus etsi communiter utrumque vocabulum Synonymice usurpari soleat, non quod huic sententiae contradicere velimus, sed quod observare nobis licuerit, JCrus, dum de crimine hoc loquuntur, magis Bigamiae termino, uti Theologos & Scriptores morales magis Polygamiae voce delectari. Quemadmodum autem Polygamia ex usu communi sub ambitu suo Bigamiam completitur, ita Bigamiam hic cum JCrus tam late supponimus, ut & consociationem cum tribus conjugibus aut pluribus denotet. Quod eo magis nobis licebit, quo minus Aethiopum hodiernorum seu Abassienorum mores bigamos tolerantium, trigamos vero excommunicantium a) apud nos usurpari siveverunt, quamvis illam

illam quæstionem hic non discutiamus : utrum trigami æquali cum bigamis poena sint affiendi? definiendam quippe inferius b.)

a.) *vid. Rossæ Religionen der Welt Sect. 3. p. m. 127.*

b.) §. 70. *Vid. interim Menoch. de A. I. Q. casu 420. n. 98. & 101.*

§. 2. Ulterius quamvis Bigamia vi vocis nihil aliud sit quam binarum nuptiarum celebratio seu duplex matrimonium, adeoque si derivationem Grammaticam respicias, inter Bigamiam & secundas nuptias nulla intercedat differentia, præprimis cum & ex usu juris hi termini promiscue usurpentur a.) & nomine secundarum nuptiarum omnes eæ, quæ post primas contrahuntur, insigniri soleant, tertiæ etiam & quartæ, aut ulterius; idem tamen usus Juris hæc duo iterum destinxit, ut fere dum secundarum nuptiarum nomen audiamus, intelligamus nuptias defuncto conjugè iteratas b.) sub Bigamiæ vero vocabulo concipiamus adjectionem alterius conjugis superstiti conjugi factam. c.) Unde non e re visum fuit, distinctionem bigamiæ in simultaneam & successivam, communiter alias a Doctoribus tradi solitam, prolixè hic inculcare, cum ex dictis facile appareat, nos de Bigamia, quæ simultanea vocatur, esse acturos.

a.) *Argumento Rubr. extr. de Bigamis non ordin. juncta Rubr. ibid. de secund. nupt. b.) arg. Rubr. Cod. & extr. de secund. Nupt. c.) contra significationem d. rubr. X. de bigam. non ordin.*

§. 3. Accedit, quod criminis terminus in titulo bigamiæ appositus facile indicet, bigamiam simultaneam dissertationis argumentum fore. Nam successiva ista bigamia, etiam si per antiquos hæreticos Montanistas, Cataphrygas, Catharos aliosque oppugnata fuerit, quid, quod & ab ipsis Ecclesiæ Patribus quibusdam, Tertulliano, Ambrosio aliisque non multum commendata; a.) jure divino tamen non solum permessa, b.) sed & hodie apud nos Protestantes etiam Clericis eadem est indulta. Quod autem antiquitus a quibusdam statutum fuit, secundis nuptiis non esse benedicendum c.) non eo trahendum est, quasi easdem pro illicitis habuerint, sed quod putaverint benedictionem semel factam iterari non debere & personam quæ bigamo se jungat, benedictionis jam alteri semel collatæ participem fieri d.)

a.) *vid.*

a) *vid. Everb. Speckh. cent. 2. cl. 2. qv. 1. Joach. Hildebr. de nupt. vet. Christian. p. m. 8. seqq. quanquam idem p. 11. seqq. sententiam patrum in mitiorem partem explicet.* b) *1. Cor. VII, 39.* c) *cap. 1. de secund. Nupt.* d) *cap. 3. eod. Menoch. de A. J. Q. cas. 417.*

§. 4. Porro cum ad nuptias mas & foemina requiratur, inde & bigamia ista simultanea secundum diversum respectum contrahentium communiter in eam, qua masculus unus plures ducit uxores, & eam, qua una foemina, pluribus nubit maritis, dispescitur. Utraque hujus loci est. Priorem in posterum brevitatis studio appellabimus virilem, posteriorem foemineam & muliebrem.

§. 5. Dum haec paucis in tollenda vocis ambiguitate fuimus occupati, sponte simul ex dictis nobis nascitur bigamiae definitio quod sit **Crimen** a) quo quis conjuge superstitie conjugem sibi conjunctione carnis associat b.) Sed consideremus hujus definitionis membra distinctius.

a) *vid. §. 3.* b) *vid. §. 2.*

§. 6. Et quidem criminis voce, quam generis loco posuimus, in lata significatione utimur pro quovis delicto a) Delictum autem cum sit factum contra legem; inde initio statim dispiendum: *An bigamia cum lege & qua pugnet?* Quod eo magis discussisse opus erit, quo minus haec controversia inter Doctores adhuc dum est composita. Sed antequam istud fiat, pauca de divisione legis per modum indicis quasi praesupposuisse necessum erit.

a) *vid. l. 131. in fin. de V. S.*

§. 7. Ubi de illo quidem nulla lis movetur, legem (quam finimus esse jussu imperantis subditos obligantem, ut secundum istum jussu actiones suas componant) intuitu auctoris dividi in divinam & humanam. At in subdivisione legis Divinae mirum quantum scriptores discrepant.

§. 8. Nam hic duae potissimum distinctiones eminent, quarum una Lex divina dicitur esse vel moralis vel ceremonialis vel forensis, altera eadem in naturalem & positivam dispescitur. Et inculcantur equidem divisiones istae dum adhuc in trivio versamur, nihilo tamen minus in explicatione earundem & inter se comparatione

ratione Maximi Viri quandoque colliduntur. Quamvis enim istud constet, ceremoniales & forenses esse leges positivas, circa moralem tamen non omnia sunt plana. Utrum ista cum naturali simpliciter converti debeat? An decalogus ubique præcepta naturalia exhibeat? An præter Decalogum nulla in SS. literis extent præcepta moralia? & quæ sunt quæstiones similes.

§. 9. Nos sententiam nostram brevissimis exponemus per positiones sequentes: I. Fundamentum divisionis legis divinæ in naturalem & positivam est desumptum à principio cognoscendi & objecto reali. Utriusque enim idem est autor DEUS, unde ratione efficientis causæ inter utramque legem differentia non est. Quod in tantum asserimus ut nec in ipso Deo sanctitatem summam ab ejusdem eminenti sapientia & voluntate secernamus, aut unum horum attributorum antecedenter ad alterum ratione influxus in legem naturalem aut positivam concipiendum esse opinemur. Debet enim & conceptus noster de DEO ita comparatus esse ut in eo nulla imperfectio involvatur. At prius & posterius imperfectionem aliquam arguit & de eo quod æternum est, prædicari nequit. Porro etsi non pauci legem naturalem à positivâ ratione objecti personali etiam secernant; ut illa omnes homines obliget, hæc vero populo Judaico saltem lata sit, tamen hanc differentiam non esse adæquatam mox a.) videbimus.

a.) *infer. §. 16.*

§. 10. II. Principium cognoscendi legem naturalem est recta ratio. Est enim cordibus hominum inscripta lex ista, ut & gentiles, quæ legem positivam non habent, natura faciant ea, quæ legis naturalis sunt. a.)

a.) *Rom. II. v. 14. & 15. Adde B. Scherzer, System. Theol. Loc. 9 §. 12.*

§. 11. III. Objectum legis naturalis sunt actiones cum communi natura hominis rationali & sociali necessario convenientes aut eidem repugnantes. Priores præcipiuntur à lege naturali, posteriores prohibentur. Cum enim jus naturæ, ut omnis lex, sit norma actionum humanarum, necessario sequitur, normam hanc hominis essentiæ ac rationi non posse adversari. At, natura hominis rationalis simul & socialis est, in

id quod de statu post lapsum forte non est dubium, cum rationem humanam ne quidem sine societate, tantum abest ut absque socialitate illam concipere valeam. Sed & in statu integritatis socialitatem inculcat sapientissimus Creator; non esse bonum hominem esse solum a.) haud dubie non solum ad naturam hominis animalem, quam cum bestiis communem habet, sed vel maxime ad rationalem respiciens. Uti igitur ad omnem legem requiritur, ut ne cum hac socialitate pugnet, ita in specie lex naturæ, quoniam ex dictamine rectæ rationis cognosci debet, non circa quasvis actiones socialitati non adversas, utpote quæ infinitæ sunt, versatur, sed circa istas saltem, quæ *necessariam* quandam convenientiam aut repugnantiam cum natura hominis rationali habent. Ejusmodi enim actiones ratio hominis etiam citra promulgationem sibi præceptas à DEO aut vetitas intelligit, cum DEUS, sive eum tanquam sapientissimum sive tanquam sanctissimum aut justissimum concipias, non possit non illa media, quæ necessario naturam hominis rationalem ac socialem conservant, jubere, & quæ eandem destruunt, homini interdiceret. Si enim secus foret, vellet hominem esse insociabilem, si insociabilem vellet, vellet simul esse irrationalem: at homo irrationalis contradictio est & non ens. Voco autem convenientiam necessariam cum natura hominis sociali, quoties actionis omissio humano generi indulta socialitatem ita turbat, ut per necessariam consequentiam inde oriatur bellum omnium contra omnes; uti repugnantiam, quoties actionis licentia idem monstrum producit.

a.) *Gen. II. 18. vid. ibi Pererius.*

§. 12. IV. Principium cognoscendi legem Positivam est promulgatio divina a.) *Non cognovissem*, inquit Apostolus b.) *rationi meæ relictus, concupiscentiam esse peccatum, nisi lex divina positiva dixisset, non concupisces.* Hic tamen probe notandum venit etsi sine promulgatione divina hæc lex notitiam hominis effugiat, id tamen valere saltem quoad primam originem. At propagatio ejusdem & extensio per traditionem humanam aut consortium ac conversationem etiam ad illos procedere potuit, qui promulgationem divinam vel non agnoscunt, vel quibus etiam lex positiva plane non fuit lata. Et hoc quidem eo accuratius obser-

B

vari

vari debet, quo sæpius scriptores in ostendendo: aliquid jure naturali prohibitum esse, momentum non minimum in consensu Gentilium ponere solent. Uti vero per consensum ejusmodi solum neque injustitia actionis neque justitia demonstrari potest c.) sic in specie, quod jus naturæ concernit, non potest inferri; Gentiles hunc actum pro nefario judicant, ergo idem lege naturali prohibitus est. Gentiles enim isti, qui in subsidium vocari solent aut Græci sunt aut Romani. At Romani leges suas à Græcis acceperunt, d.) Græcorum vero Philosophi, uti multa à Mose mutuati sunt e.) ita legislator eorum Solon ex Ægypto multas leges Athenas transportavit f.) Ægyptii autem rudimenta suarum legum acceperunt ab Hebræis g.) Facit huc Licinii Ruffini collatio Legum Judaicarum & Romanarum, in qua legum Gaji, Ulpiani, Pauli, &c. & constitutionum Imperatorum Gentilium harmonia potissimum cum Jure Mosaico forensi, quod haud dubie positivum est, instituitur.

- a.) *conf. Dn. Osiandr. ad Grot. l. 1. 15. obs. 1. p. 241.* b.) *Rom. VII. 7. ubi de concupiscentia agitur, cujus ἀνομία ex lege naturæ cognosci nequit. verba sunt B. Scherz. System. Theol. Loc. 7. §. 9 p. 54. lit. β.* c.) *per ea quæ habet Magnif. Ziegl. ad Grot. proleg. n. 40.* d.) *l. 2. §. 4. de O. J.* e.) *vid. Horn. Histor. Philos. lib. 3. cap. 1. p. 138. Clem. Alex. passim, imprimis lib. 1. 2. Strom. Alsted. Thes. Chronol. cap. 49. & 50.* f.) *Alsted. d. 1. cap. 45. p. m. 457.* g.) *Alsted. d. c. 45. p. 455.*

§. 13. V. Objectum Legis positivæ sunt actiones naturæ hominis rationali & sociali neque repugnantes, neque necessario convenientes. Consistunt igitur quasi in medio, ita ut, sive omittantur, sive committantur, neutro modo socialitas humana turbetur aut belli omnium in omnes detur occasio, unde etiam ratio sibi relicta non poterit argumentatione quadam assequi, utrum ex duobus actibus ejusmodi contradictoriis, an forte neutrum DEus hominibus præcipere aut vetare voluerit. Solet autem alia distinctio ista Legis utriusque divinæ ab objecto desumta

desumpta à Scholasticis communiter ita efferri: Objectum Juris naturalis esse actus per se ac sua natura & antecedenter ad voluntatem divinam honestos vel turpes, juris positivi vero actiones indifferentes; item: obligationem in jure naturali ex objecto diffundi in præceptum, in jure positivo contra ex præcepto tendere ad objectum a.) Quarum locutionum, si is est sensus, quem hactenus exposuimus, re ipsa iidem nobiscum conveniunt. A terminis tamen ipsis abstinere malumus tum ob rationem superius expositam b.) tum quod actus turpes illos esse opinemur, qui sunt contra voluntatem legislatoris c.) tum quod obligationem veram sine voluntate legislatoris non concipi posse putemus, tum denique, quod omnes actus sua natura hoc est abstrahendo à circumstantiis moralibus d.) indifferentes statuamus.

a.) *conf. quæ habet Grot. de J. B. & P. l. 1. c. 1. §. 15. & ibi. Dn. Ofsia and. obs. 1. p. 240. seq. b.) §. 9. adde Dn. Kulpis. Colleg. Grot. disp. 1. ad cap. 1. th. 6. c.) consentit Apostolus peccatum per ἀνομίαν definiens. d.) unde frustra objicitur blasphemia, adulterium, furtum, quoniam hæc nomina notant actiones conjunctas cum circumstantiis moralibus. Actiones autem Physicæ & in sua natura consideratæ sunt in blasphemia elocutio verborum blasphemorum, in adulterio conjunctio maris & fœminæ, in furto extensio manus ad rem, quas indifferentes esse nemo negaverit.*

§. 14. VI. Ius naturale nec mutari potest nec dispensari, at jus positivum & mutationem & dispensationem recipit, sed saltem à DEO. a.) Fluit hæc differentia ex duabus istis, quas hactenus exposuimus. Intelligimus vero per dispensationem cum unanimi Theologorum & Jctorum Schola ejusmodi actum legislatoris, quo declaratur, actionem subditi, ratione cujus dispensatur, spectare quidem ad mentem & sententiam legis, sed certa de causa tamen à legis efficacia debere eximi. Unde qui statuunt, dispensabilem esse naturæ legem, dispensationem autem definiunt quod per eam declaret legislator actionem inferioris sub mente legis non comprehendi, saltem in terminis ludunt, confundentes videlicet dispensationem cum interpretatione restrictiva. Quamvis autem lex positiva & mutatio-

ni & dispensationi subiaceat, propterea tamen voluntas divina non est mutabilis, sed cum in DEO omnia ejus attributa sint æterna, idem quoque ab æterno hanc mutationem aut dispensationem, quoniam ab æterno præscivit causas mutationis aut dispensationis exituras esse, decrevit.

a.) *Beat. Scherz. D. Loc. 9. §. 9. p. 266.*

§. 15. VII. Jus naturale omnes homines obligat, nec facile divisionem recipit, nisi id forte in naturale in specie sic dictum & Gentium Jus distingvere velis. Prius fuit iterum ex positione tertia, quia omnes homines rationales sunt & sociales. Posterius quod attinet, malumus Jus Gentium speciem Juris divini naturalis constituere, fecuti hac in parte, ut sæpius alias, Illustrem Pufendorffium a.) quàm cum Grotio b.) & qui hanc assertionem latius propugnavit, alio Viro Celeberrimo c.) istud ad Jus positivum & quidem humanum referre. Quemadmodum enim uterque horum Jus Gentium qua facultatem denotat, aut mores variarum Gentium, cum lege Gentium, quæ proprie hujus loci est, miscet, ita in specie Vir ille Celeberrimus, qui non solum suam sententiam confirmare, sed & simul Dn. Pufendorffii & nostram opinionem destruere nititur, potissimum duabus hypothesis dissertationem suam superstruxit, quarum prior est; *Jus Gentium non esse proditum istiusmodi legibus quæ à superiore sunt condita sed lege pacti d.)* Posterior vero: *Causam remotam obligationis in utriusque Generis legibus esse Jus natura. At causam proximam in legibus arbitrariis striete dictis esse voluntatem superioris, in legibus pacti esse voluntatem contrahentium e.)* Quod si vero cum ipsius pace sententiam nostram proferre liceat, utique huic hypothesis non pauca opponi posse videntur; priori quidem, quia de Lege superioris Dn. Pufendorffio sermo est, & ex communi etiam Doctorum sententia lex & pactum toto coelo differunt, ita ut sine superioritate & subjectione lex non possit concipi f.) uti pactum sine paritate. Posteriores quod attinet, negamus voluntatem contrahentium esse causam proximam obligationis in pacto. Uti enim obligatio sine superiore non potest definiri, ita voluntas contrahentium qui semper ut pares considerantur, non potest per se obligationem produ-

producere, (at hic de tali causa proxima quæ sit causa
per se, ut voluntas principis respectu legis civilis) sed est saltem
obligationis causa per accidens physica, non aliter ac is, qui valvas
fenestrarum removet, ut lumen solis hypocæustum intrare possit,
illuminationis causa per accidens existit. Denique nec in eo sibi
constare videtur Vir Celeberrimus, dum Jus commune Gentium
quo complures aut forte pleræque Gentes saltem moratiores pro
jure utuntur g.) quodque pactis tacitis h.) hoc est, ut postea i.)
se explicat, per imitationem & continuatum inter gentes usum, di-
cit esse introductum, comparat cum Jure non scripto k.) Nam
statim l.) addit: *De natura hujus non scripti Juris Gentium forte
constabit, ubi inquisiverimus quomodo in genere jus non scriptum obli-
gandi autoritatem consequatur.* Et postea m.) recte quidem no-
tat: *Etsi ad consuetudinis Jus requiri soleat actuum frequentia, non
tamen subditos aliquid ad ipsam Juris autoritatem conferre, sed ma-
teriam saltem legislatori præbere, ut, si ei ita visum fuerit, formam
ac vim juris ei tribuere possit, adeoque opus esse ut ille sciverit, tale quid
in sua civitate facilitari, deinde ut non contradixerit, sed permisit id
fieri, denique ut ita permisit, ut consensu tacito videatur approbasse;
absque hoc enim tertio si fuerit, forte meram permissionem existimari
posse aut conniventiam, non jus.* Ex quibus jure contra ipsum in-
ferri posse videtur, Jus Gentium istud commune, qua usu & imi-
tatione introductum est, Jus non scriptum haud esse, cum inter
Gentes nullus sit superior, qui autoritatem juris non scripti isti
usui conferre queat. Quod si forte ad DEum recurrere velit, quasi
hic scientia sua & tacita approbatione usui Gentium vim Juris dede-
rit, illud eidem objiciemus, hoc pacto Jus Gentium ad jus divinum
esse referendum, non vero ad humanum voluntarium. Nec adeo cum
præcedentibus cohærent ista, dum alibi n.) statuit: *Jus Gentium
commune plures Gentes à paucis per imitationem videri accepisse & ex
tacito pacto per continuatum sive propagatum inter eas usum etiam
autoritatem juris & obligationis inter illas obtinuisse.* Ut taceam
imitationem solam nec pactum tacitum nec obligationem inferre.
Quis enim assereret, eum, qui v. g. aliquoties vicinum in extructio-
ne & oratione adum imitatus est, obligatum esse, ut perpetuo
idem faciat, aut populum qui multis annis vestitum aliorum po-
pulo.

pulorum imitatus est, non posse propter ortam inde obligationem ab ista imitatione recedere? Aliud sane ostendit communis regula, quæ docet res meræ facultatis non præscribi, quam eleganter declarat summus Grotius o.) qui & exemplum de vicino, qui per plures annos societatem cum uno saltem vicino habuerat, adducit. Nobis itaque Jus Gentium sunt præcepta Juris Naturalis quæ respiciunt officia Gentium qua sunt Gentes p.) per jus Naturale vero in specie sic dictum inuimus præcepta dirigentia societatem civilem & reliquas societates in civili comprehensas.

- a.) de J. N. & G. lib. 2. c. 3. §. 22. (Ed. Nov. §. 23.)
b.) de J. B. & P. l. 1. c. 1. §. 14. c.) peculiari dissertatione de Jure Gentium. d.) dicta dissert. §. 91. e.) ibid. §. 92. f.) Thomas secunda secunda qu. 16. art. 1. Præcepta legis præsupponunt subjectionem cujuslibet recipientis legem ad eum qui dat legem. g.) ita ipse definit §. 23. h.) §. 24. in fin. i.) §. 31. in init. k.) §. 25. in fin. l.) d. §. 25. m.) §. 28. n.) §. 31. o.) de J. B. lib. 2. c. 4. §. ult. p.) vid. B. Jac. Thomasi disput. de Legato in violab. §. 65. seqq. & potissimum §. 81. seqq.

§. 16. VIII. Jus positivum vel datum fuit toti humano generi, vel uni populo Judaico. Primus quod sciam hujus distinctionis autor est Grotius a.) Ac de posteriori quidem specie nullum est dubium. At quod priorem attinet, videtur ea communi Scholasticorum, ac qui hos secuti sunt, quorundam Theologorum opinioni esse contraria. Postquam enim statuerant, legem divinam in moralem, ceremonialem & forensis dispendendam esse, & moralem cum naturali converti asseruerant, ceremonialem contra & forensis, quas soli Populo Judaico latas esse constat, leges positivas esse dixerant, nullus relinquebatur locus juri positivo, quod universum genus humanum stringeret. Unde & Dn. Osiander b.) speciem hanc impugnat, quem sequitur Velt hem c.) Contra dari ejusmodi jus se probaturum promittit Clarissimus Kulpisius d.) cujus eruditum tractatum dum expectamus, nulli dubitamus illius existentiam interim defendere, præprimis cum non solum scriptura Sacra e.) illud nobis persvadeat, sed & ex Jctis nobis consentientem habeamus Magnificum Zieglerum f.)

f.) ac ex Theologis, quem unum instar omnium nominasse sufficiat, B. Scherzerum g.) Distinctionis gratia vocabimus hoc *jus divinum positivum universale* cum Henniges h.) Nam quemadmodum terminus *juris naturalis secundarii* non sine causa displicet B. Scherzero i.) & qui ab hoc substituitur titulus *Juris moralis positivi* non ad palatum Dn. Kulpisii k.) est; ita malumus positivi vocem hic adhibere, quam cum Dn. Kulpisio Grotium secuto vocabulum *Juris voluntarii universalis*. Rationem superius l.) exposuimus.

- a.) *de I. B. l. 1. c. 1. §. 15.* b.) *ad d. l. Grotii observ. 1. p. m. 242.*
c.) *Introd. ad Grot. l. 1. c. 1. §. 29. not. 3. seqq. p. 70. seqq.*
d.) *Colleg. Grot. ad lib. 2. c. 5. tb. 6. lit. r.* e.) *Gen. II. 17. III. 16. IX. 4. & 6. Levit. XVIII. 24.* f.) *ad Grot. II. 5. 9 p. 272.* g.) *d. loco 9. §. 9. p. 260.* h.) *ad Grot. proleg. p. m. 4.* i.) *d. l. k.) d. l. l.) §. 15.*

§. 17. IX. Ius positivum universale duabus vicibus tantum, primo post hominem conditum & secundo in reparatione humani generis post diluvium datum est. a.) Addit quidem Grotius b.) tempus tertium in sublimiori reparatione per Christum, sed hunc errorem, quem cum Socinianis & aliis errat, nos rejicimus. c.)

- a.) *verba sunt. Magnif. D. Alberti in colleg. Grotiano MSS. lib. 1. c. 1. §. 20.* b.) *d. l. 1. c. 1. §. 15.* c.) *vid. interim. Dn. Osiand. d. obs. 1. p. 242. seq. Veltbem. d. l. p. 75. seq.*

§. 18. X. Tria vero ponimus legis hujus requisita: (1.) ut scriptura doceat actum aliquem vetari aut præcipi (2.) istud præceptum toti humano generi esse latum (3.) ut ista lex non possit ex convenientia aut disconvenientia cum natura hominis rationali & socialideduci. Primum requisitum fuit ex positione quarta a.) secundum ex octava & nona b.) tertium ex quinta c.) Contra primum impingit iterum Grotius. Hic enim pro more nimium traditioni Rabbiorum fesus saltem ad septem præcepta Noachidarum de cavenda idololatria, de cultu DEI, de effusione sanguinis, de non revelanda turpitudine, de rapina, de judiciis & de membro anima-

nimalis vivi non comedendo, provocat. d.) quorum priora sex Adamo data, septimum Noacho fuisse superadditum Judæi docent, eademque ex mente Hebræorum doctissime exposuit honos Britannia Seldenus e.) Nos quemadmodum traditioni Judaicæ non nimium dandum esse censemus, ita nec tamen alterum extremum nobis placet eorum, qui cæco odio Rabbînorum doctrinam prosequuntur, rejicientes videlicet omnia quæ ab ipsis inculcantur. Adeoque licet adversus ista Noachidarum præcepta disputent Dn. Osiander f.) Valentinus Velthem g.) alique h.) nos tamen mediam sententiam eligentes illa non simpliciter rejicienda censemus, sed quatenus jus positivum universale in iis contineri debet, ad trutinam scripturæ sacræ ut & non minus ad reliqua, quæ posuimus, requisita illa esse examinanda arbitramur. Porro quamvis dixerimus, leges ejusmodi universales saltem Adamo aut Noacho fuisse datas, non tamen illæ solum in Genesi quæ historiam Adami & Noachi continet, quærendæ sunt, sed & ex aliis veteris Testamenti aut Novi libris erui possunt. Sic, ut uno saltem exemplo mentem meam declarem, leges, quæ Levit. cap. 18. recensentur, etiamsi in Genesi earum non fiat mentio, Adamo tamen aut Noacho fuisse datas exinde infero, quod & Gentiles contra easdem peccasse dicantur i.) Spectare autem ibi recensitas leges ad jus non naturale sed positivum universale, non solum ex convenientia trium, quæ posuimus requisitorum patet, sed & autoritas iterum B. Scherzeri k.) nos in hac doctrina confirmat.

a.) §. 12. b.) §. 16. & 17. c.) §. 13. d.) d. l. 1. c. 1. §. 16. & l. 2. c. 5. §. 13. sect. 5. e.) tractatu integro de Jure Nat. & Gent. secundum disciplinam Hebræorum. f.) obs. 3. ad ik. 16. l. 1. c. 1. Grotii. p. 260. seqq. g.) introd. ad Grot. l. 1. c. 1. §. 29. not. 3. seq. p. 70 seq. h.) conf. Iob. Hoornbecks lib. 7. contra Iudæos cap. 1. p. 448. i.) d. Levit. 18. v. 24. 27. 28. k.) system. Theol. loc. 27. §. 6. p. 769. seqq.

§. 19. Jus positivum divinum populo Judaico latum vel spectat cultum divinum vel utilitatem populi Judaici. Illud ceremoniale, hoc forense appellari consuevit.

§. 20. Ex dictis jam facile responderi potest ad controversias supra a.) propositas. Ad primam quidem: legem moralem

&

& naturalem non converti inter se, sed moralem esse latiore & sub se comprehendere legem positivam universalem b.) Ad secundam: decalogum non ubique continere præcepta naturalia, sed & inculcare leges positivas universales v. g. in præcepto nono & decimo. c.) Ad tertiam denique: Extare omnino & extra Decalogum præcepta moralia, ut sunt v.g. prohibitio graduum in Levitico &c.

a.) §. 8. b.) *conf. iterum B. Scherz. loc. 9. §. 9. p. 266. c.)*
vid. supra §. 12.

§. 21. Hæc omnia, quæ hætenus exposuimus, præmittenda fuerunt, ut ad quæstionem de bigamia *utrum crimen sit & quale?* a.) eo accuratius sententiam nostram dicere possimus. Ubi quidem quantum cognoscere nobis licuit, neminem facile reperies, qui polygamiam fœmineam jure naturali prohibitam esse neget, cum & ipsi polygamie virilis defensores hoc extra dubium ponant. b.) At quod polygamiam virilem concernit, varias easq; contrarias scriptorum sententias numerabis. Communiter crimen esse asseritur, nisi paucos quosdam homines fanaticos eam Jure Naturali præceptam esse asserentes excipere velis, puta, Sincerum Warrenbergium, Theophilum Aletheum, Athanasium Vincentium & qui forte sub triplici hac larva latere voluit, Johannem Lyserum; sed illorum tamen alii bigamiam virilem 1. jure naturali prohiberi ajunt: c.) Alii non quidem contra Jus naturale esse, esse tamen 2. contra æquitatem naturalem ac rationi rectæ adversari statuunt: d.) rursus alii 3. polygamiam esse contra institutionem conjugii primævam ajunt, hoc est, eandem repugnare legi divinæ positivæ universali, e.) Pugnare eandem 4. non quidem cum Jure Veteris Testamenti sed cum lege Christi seu novi testamenti & Socinianizans Grotius f.) & ex Jctis nostratibus nonnulli g.) defendunt; quorum etiam unus & alter magni nominis & autoritatis h.) polygamiam hanc 5. Jure divino plane non esse prohibitam, sed humano saltem interdici arbitrantur.

a.) *vid. super. §. 6. b.) unde Athanasius Vincentius in Polygamia Triumphatrice not. ad th. 1. Theoph. Alethei p. 1. dicit. muliebrem polygamiam Deo, nature, sanæ rationi, omnibus gentibus legibusque divinis & humanis esse exosam ac dam-*

C

inna-

mnatam c.) ut Felde ad Grot. l. 2. c. 5. p. m. 170. Feltmann in colloq. German. de Polygamia. d.) ut Osiander ad Grot. l. 2. c. 5. §. 9. obs. 3. p. 744. 746. § 750. e.) ut Dn. Osiand. d. l. p. 746. § 250. Dn. Ziegl. d. pag. 272. f.) d. l. 2. c. 5. §. 9. conf. Dn. Ziegl. d. l. § B. Scherzerum System. Theol. loc. 27. p. 811. g.) ut Habn. ad Wesenb. de Ritu Nupt. n. 4. Mævius prodr. Jurispr. Gent. communis Inspect. 1. §. 16. p. 32. adde Henniges ad Grot. p. 465. 467. 469. b.) ut Dn. Struv. Ex. 29. ad Pand. th. 52. § alius quidam Vir Magnif. annot. ad Instit. de Nuptiis p. m. 72. seqq.

§. 22. Nos salva reverentia tantis viris debita sententiam nostram sequentibus conclusionibus efferemus I. Bigamia utraque (& virilis & muliebris) jure divino pariter atque humano est prohibita a.) *Si quis dixerit, verba sunt Concilii Tridentini b.) licere Christianis plures simul habere uxores & hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit. Etsi vero Concilium istud vim probandi apud nos non habeat, veritatem tamen hujus conclusionis primæ docebunt §§. sequentes.*

a.) *ita dissentimus ab opin. §. 21. b.) Sessio. 24. de matrim. can. 2.*

§. 23. II. Bigamia utraque nec cum jure naturali a.) *nec cum æquitate naturali aut ratione recta pugnat b.) Quamvis enim sententia secunda inter Jus naturale & æquitatem naturalem ac rectam rationem distinguebat, tamen cum supra c.) dixerimus rationem naturalem esse principium cognoscendi jus naturæ, & præterea æquitas naturalis & jus naturæ etiam non differant, non possumus de illa distinctione magnifice sentire, ut nec de ista, quæ ad explicationem prioris adducitur d.) Jus naturæ vel notare id, quod per modum principii recta ratio dicitur, ita ut obliget necessario & semper; vel accipi late pro eo quod recta ratio concludit ex principiis juris naturæ & vel directe vel proxime vel remote ex illis deducit. Priori modo non esse contra Jus naturæ polygamiam, posteriori autem modo admitti posse, pugnare eam cum jure naturæ, sed in talibus non esse absurdum dicere,*

cere, Deum posse dispensare, aliud esse: Juris esse naturæ; aliud, congruum esse illi. Quemadmodum enim hæc distinctiones parum sibi constant, & valde obscuræ sunt, ita non video, quomodo principium necessarium possit producere conclusiones contingentes, seu, quomodo ex Jure naturæ indispensabili possit fluere jus naturæ dispensabile, cum tamen vel ex doctrina logicorum pateat, conclusionem, modo ea vere cohæreat cum medio termino, hunc sequi. Accedit quod multis iisque infinitis tricus locus sit, & fere nullus conceptus de jure naturæ rite formari possit, si admittamus jus naturæ dispensabile, quod ulterius expendere nostri non est instituti: Res fere patet ex iis quæ diximus supra e.)

a.) quæ erat opinio 1. §. 21. b.) quod volebat opin. 2. §. 21. c.) §. 10. d.) vid. Dn. Osiand. d. l. p. 751. e.) §. 11. & 14.

§. 24. Probamus autem bigamiam virilem non esse contra Jus naturæ à priori, quia per eam non turbatur socialitas hominis neque eadem cum finibus societatis conjugalis directe pugnat, tum à posteriori, quia Deus in Veteri Testamento Polygamiam populo Judaico vel certe Patribus dispensando permisit a.) quin imo inter beneficia Davidi præstita recensuit b.) quod ipsi plures uxores dederit. Est vero sanctitati divinæ id adversum, inter beneficia referre, quod essentiam hominis turbat ac jure naturali prohibitum est.

a.) Deut. 21. vers. 15. Dn. Osiand. d. l. p. 751. b.) 2. Sam. 12. Dn. Osiand. ibid. p. 747.

§. 25. Sed quomodo conclusionem nostram quoad bigamiam muliebrem defendemus. Obstat sane unanimis Doctorum sententia. Esto, non obstat tamen dictatum naturale, non obstant, quæ præ confirmanda hac opinione communi afferuntur rationes, scilicet pugnare hanc bigamiam 1. cum procreatione sobolis 2. mutuo adjutorio, 3. imperio maritali, 4. intendi per eam solam libidinis expletionem, 5. Deum nunquam admisisse ejusmodi bigamiam. Nam quid singulæ hæc rationes habeant in recessu, videbimus.

§. 26. Ubi quidem 1. lubenter concedimus procreationem sobolis esse finem primum conjugii, adeoque si per hanc bigamiam finis iste turbaretur, eam juri naturali adversari. Sed hoc quomodo probatur? Non, inquit a.) *mulier pluribus viris nubere*

C 2

potest

potest sobolis procreanda causa, sed unus huic actui quotannis sufficit. Vir autem secundam mulierem liberorum habendorum causa prima superindacit. Quid tum postea? concludi saltem ex dictis potest polygamiam muliebrem non tantam afferre utilitatem generi humano, quanta ei accedat per polygamiam virilem. Unde quemadmodum non inferre possum: Vir bigamus intendit multiplicationem sobolis, ergo polygamia virilis est jure naturali præcepta; ita nec vice versa valet argumentatio; Mulier pluribus viris nubens non intendit multiplicationem istam, ergo facit aliquid legi naturali adversum. Esto: Sufficit unus vir quotannis procreandæ soboli; Nobis sufficiet, si plures viri procreationem non turbent. Et imo non semper sufficiet Vir quotannis. Quid si enim prioris viri semen sit, non dicam sterile, sed minus foecundum, foemina vero citioris conceptionis gratia alium superinducat? Quid si unus Vir non abundet semine, ita ut foemina quotannis ex eo non nisi unum foetum concipiat, intendat autem per bigamiam, ex congressu plurium, plurium foetuum conceptionem, quorum sane ipsa non est incapax. b.)

a.) Vid. Henn. ad Grot. II. §. 8. p. 465. b.) l. 36. ff. de Solut. l. 30. §. 6. de acquir. hered. l. 3. in fin. si pars hered. petatur.

§. 27. At, inquiunt Doctores, & hæc intentio est contra naturam, & foemina tantum abest ut ex ejusmodi bigamia plurium foetuum mater evadat, ut potius impediatur generatio ex plurium virorum eommixtione; aut enim nunquam eandem, aut varius subsequaturam esse, idque in meretricibus testari experientiam a.) ad quæ tamen facilis est responsio. Petitur enim hac assertione quod est in principio, ac videntur Scholastici statuisse; per congressum cum pluribus semina diversæ naturæ misceri, & unum ab altero corrumpi, cum tamen ex doctrina Medicorum constet, quod vel uterus mulieris post conceptionem tam arcte comprimatur, ut ne specilli quidem tenuissimi mucronem admittat b.) quo pacto non est, quod timeamus corruptionem concepti seminis, vel quandoque, si foemina summa voluptate irretita aliud quoddam semen in uterum post primam conceptionem admittat, tantum abesse ut per id foetus prius conceptus perdat, ut potius utrumque semen

semen in utero sustentetur ac diverso tempore pro diversitate nempe duplicis conceptionis quam superfœtationem vocant, per partum legitime extrudatur, c.) quo pacto iterum per bigamiam fœmineam generatio sobolis promovebitur potius quam impediatur, præprimis cum Medici non negent superfœtationem etiam ab alio quam priore marito fieri posse d.)

a.) Vid. Sanchez de matrimon. lib. 7. Disp. 80. n. 4. b.) Vid. Paul. Zachia Quæstiones medico legales lib. 1. tit. 3. q. 3. n. 2. seqq. c.) Vid. Zach. d. l. quæst. 3. & 4. per integr. d.) Zach. d. q. 3. init. verb. qui superfœtatus post ejus obitum fortasse sit.

§. 28. Quod experientiam concernit, quasi nempe meretrices vel nunquam vel raro soleant parere, responderi potest, in ea committi fallaciam non causæ ut causæ, id enim non inde fieri, quod cum pluribus uno rem habeant, sed vel quod concumbant cum plurimis (nam & hic obtinere regulam: *ne quid nimis*) vel potius, quod poculis abortivis aut sterilitatis vel aliis nequitiis conceptionem impediunt.

§. 29. Sed pergit Sanchez: a.) *incerta tamen erit proles.* Quid inde? Turbabitur, inquit, & hoc pacto finis conjugii primarius; *nam regularis & naturalis matrimonii finis est certam sibi & suam prolem quarere.* b.) Concedo, si per regularem finem intelligatur is, qui communiter à gentibus solet intendi, nego autem, si talis intelligatur, qui ex primis Juris naturalis principiis possit demonstrari, cum per incertitudinem proles nec utilitas civitatis nec hominis socialitas aut pax communis turbetur, nec alia ratio sufficiens, cur præcise à Lege naturæ certitudo requiratur, afferri possit. Accedit quod & hæc ex incertitudine orta inconvenientia variis modis possit excludi; vel enim mariti natos ex ejusmodi bigamia filios ut omnium communes pari complecti amore possent ac nutrire, quod in simili Taprobanensibus tribuit Diodorus Siculus: c.) vel eorum haberi possent liberi, à quibus eorum matres virgines primum ductæ fuerint, uti de antiquis Britannis Julius Cæsar d.) tradit; aut secundum institutum incolarum regni Calecuti res expediri posset, ubi fœmina referente Ludovico Romano e.) *septenis nubit viris, qui in concubitum no-*

Et alternant; Ubi autem peperint mulieres, prolem delegant ad quemcunque ex septem conjugibus voluerint, à quarum assertione nulla est provocatio. Posset etiam Garamantum consuetudo observari, de quibus Pomponius Mela f.) refert, nulli certam uxorem esse; ex his autem qui tam confuso parentum coitu nascantur, quos pro suis colant, forma similitudine agnosci. Vel denique fors optima rerum incertarum iudex posset adhiberi.

a.) d. L. 7. Disp. 80. n. 4. b.) Dn. Pufend. de J. N. lib. 6. cap. 1. §. 14. p. m. 775. c.) l. 2. c. 58. d.) lib. 5. de bell. Gall. e.) Navig. l. 5. c. 8. f.) de Situ orb. lib. 1. cap. 8.

§. 30. Quod vero subjicitur: a.) *in eo maxime differre connubia hominum à commixtione brutorum, quod uxores maritis fidem dant de corpore solis ipsis præbendo; ex eo est, quod sapientissimus Creator noluerit hominem secundum solum naturæ dictamen matrimonium inire, sed ab initio statim institutione primæva alia quædam requisita homini præscripserit, unde addendum erat: & in eo differre connubia hominum à brutorum commixtione, quod & mariti uxoribus fidem dent de corpore solis ipsis præbendo.*

a.) apud. Dn. Pufend. d. l.

§. 31. Pergamus ad 2. argumentum de mutuo adiutorio, de quo iterum Sanchez. a.) *Insuper adversatur etiam fini secundario. Nam domestica societas & communicatio operarum, quæ ad vitam tuendam desiderantur, minime obtinebuntur ubi multa capita unius corporis sunt, nempe multi viri in eadem familia. Quare licet multi servi sint commode unius Domini, at nullus servus potest commode multis Dominis subjici: nec id matrimonium tuenda paci inserviet, sed innumeras excitabit rixas, quas unica uxor tanquam subdita sedare nequibit. Sed aperte præsupponit hoc argumentum discordiam atque dissensum virorum qui ex accidenti est. Sane unum servum non incommode multis Dominis subjici posse passim docet Jus Romanum, b.) & quemadmodum inconvenientia, quæ forte ex communi Dominio oriri poterat, satis tolli potest per pacta & leges civiles; ita nullum est dubium, populos, apud quos Bigamia muliebris in usu fuit, eidem posuisse obicem. Accedit quod Sanchez confundat mutuum adiutorium cum imperio*

rio

rio maritali c.) cum tamen illud sine hoc commode consistere pos-
sit, quod exemplo mercatorum mutuas operas conferentium patet.
Æque incongrue extenditur ab eodem adjutorium uxoris ad com-
ponendas rixas mariti, cujus gratia nescio an unquam maritus
uxorem ducat, cum ad id sufficiant & melius adhibeantur imperi-
um magistratus, fœdera & similia media.

a.) *d. Disp. 80. n. 4.* b.) *§. ult. Inst. de Donat. §. ult. de
stipul. serv. §. ult. per quas personas nobis oblig. acquir. c.)
de quo mox §. seq. 32.*

§. 32. Videamus igitur an 3. imperium maritali polyga-
miæ fœminæ impedimento sit? Arbitratur id Henniges a.) Non
enim amplius in potestate uxoris erit, se alii viro subicere, quæ semel
uni subiecta est, quamdiu is vivit, quia subditus nolente Domino obe-
dientiam exuere nequit, & se alii potestati subdere. Nemo autem
Dominis duobus equaliter subditus fieri potest. Hinc quicquid hic
ageret mulier, irritum esset, quia non adest agendi facultas, quæ ad
actum requiritur. Sed hanc maritus vi imperii uxori ademit. Vi-
des, momentum in eo situm esse, an omne imperium adimat subje-
cto libertatem alii potestati se subdere? quod non puto. Sane enim
modo diximus unum servum posse pluribus Dominis servire, &
non dubito, posse etiam cæteris paribus quem esse subditum duorū
principum. Nec est, quod dicas, id fieri ex conniventia Domino-
rum, neque posse servum contra voluntatem Domini aut subditum
contra prohibitionem principis alium Dominum priori addere;
Præterquam enim quod juri naturæ non adversetur, ut is qui se
sponte Domino aut imperio alterius subicit, sibi potestatem reser-
vet & alium Dominum aut principem si conducat, quærendi; quid
si maritus etiam uxori conniveat, eique ut alium superinducat, per-
mittat? Quid hic dicet Henniges?

a.) *ad Grot. Lib. 2. cap. 5. §. 8. p. 465.*

§. 33. Ulterius: Quid si maritus in pacto conjugali im-
perium sibi non stipuletur aut juri suo renunciaret? Non valebit,
inquies, hoc pactum, quoniam pugnat cum essentia conjugii. Sed
quomodo pugnat? Poterit certe soboles absque imperio maritali
generari, poterit etiam educari, & quidem commode. Quid
quod in statu integro non fuit imperium maritali a.) fuit tamen
con-

conjugium non minori essentia præditum ac hodie. Quod si ad poenam provocare velis mulieri propter lapsum dictatam b.) concedam forte, maritum, ut qui à DEO quasi executor ejusdem poenæ constitutus est, non posse pro arbitrio suo uxori imperium remittere, sed inde tamen nihil lucraberis; spectat enim ista poenæ impositio ac determinatio ad jus divinum positivum universale, adeoque, si reliqua quæ huic argumento regessi, forent sublata, posset quidem inde concludi polygamiam muliebrem legi huic positivæ contrariari. At probari debebat, eam pugnare cum lege naturali.

a.) quod distincte demonstravit Dn. Præses in Philosoph. Juris §. 15. seqq. b.) Genes. 3.

§. 34. Probabitur istud, perget Henniges, eo quod 4. nihil aliud intenderetur per bigamiam istam foemineam quam indomita libidinis turpis expletio qua sine honestiore concomitante sine injusta & moraliter mala est. Vitia audio bigamorum, non bigamiæ ipsius. Sæpius & à Monogamis intenditur extinctio libidinis, inde tamen nihil monogamiæ imputabitur. Intendere utique potest ejusmodi foemina procreationem sobolis ut superius demonstravimus. a.) Non asseram, præceptum divinum eo tendere ut etiam propter evitacionem libidinis nuptiæ possint iniri. b.) Sane non pauci nostratum Theologorum concubitus cum uxore gravida peccatum contra jus naturæ esse negant, etsi hic regulariter saltem uisionis extinctio intendi queat. Et certe dubiam Henniges assertionem reddunt præterea Augustini c.) verba: *Solet quæri cum Masculus & foemina non filiorum procreandorum sed pro incontinentia solius concubitus causa copulantur ea fide media, ut nec ille cum altera nec illa cum altero id faciat, utrum nuptiæ sint vocandæ? Et potest hoc appellari connubium si prolis generationem, quamvis non ea causa conjuncti sint, non tamen vitaverint.*

a.) §. 26. -- 28. b.) 1. Cor. VII. 2. & 9. Conf. Beat. Scherz loco de Conjug. p. m. 818. 828. & 841. c.) lib. de bono conjugali cap. 5. relata in can. 6. caus. 32. q. 2. conf. Sanchez. de matrim. lib. 2. disp. 29. n. 26.

§. 35. Restat ut ponderemus 5. ultimam rationem, quam Sanchez a.) in eo ponit, quod etsi Deus sapius in sanctis Patri-

Patribus dispensaverit ut plures uxores ducerent, *nullibi tamen habeatur permissio, ut una uxor pluribus viris nubat.* Impingit hæc ratio, ni fallor in regulas Metaphysicorum, docentium à negatione actus ad negationem potentiae argumentari non licere. Diximus supra *b.)* jus naturale esse indispensabile, unde quidem inferre possum: Deus circa hunc actum dispensavit, ergo is jure naturali prohibitus non est, minime vero ex eo, quod Deus actum aliquem nunquam permiserit, concludere valeo, istum actum esse indispensabilem. An igitur, inquires, Deus in Polygamia muliebri dispensare potest? Mallem ab huiusmodi quæstionibus plane abstineri. Cum enim attributa divina, & inter ea etiam omnipotentia captum intellectus nostri longe excedant, videtur & reverentiae divino numini debitæ inconveniens, & frustraneum, imo quandoque noxium esse, si non contenti iis, quæ Deus in verbo suo de voluntate & factis suis nobis revelavit, curiositate minus sana quid Deus velle aut facere potuerit, anxie inquiramus. Accedit, quod magis jam occupati simus in responsione ad rationes contra polygamiam muliebrem ex præceptis juris naturalis allatas, quam ut thesin nostram probemus, adeoque nobis non opus erit asserere, posse Deum hic dispensare, sed sufficit, si nullæ adducantur rationes prægnantes, quæ id evincant, quod non possit. Et quid verbis opus? Sane ipse Sanchez, adversus quem in præsentis disputamus, Bellarmino dispensationem neganti, eo quod hæc bigamia sit contra prima principia juris naturæ, contradicit & nullam se videre repugnantiam asserit, neque hoc ita intrinsece malum esse, quin Deus possit dispensare. *c.)* Quæ Sanchezii opinio, quemadmodum rationem ejus quam jam examinamus, plane destruit, ita forte miraberis, quomodo idem duas has theses, in quarum una statuit, polygamiam muliebrem esse juri naturali adversam, in altera vero eandem esse dispensabilem, quæque adeo videntur esse contrariæ, defendendo à vitiis contradictionis liberari possit. Hæc utique per hanc posteriorem videtur inductus, ut Sanchezio sententiam, ac si statuatur polygamiam hanc jure naturali esse licitam, attribuat *d.)* Sed hac de re ipse viderit. Forte in mente habuit distinctionem Dn. Oslandri, de qua iam superius *e.)* mentem nostram declaravimus.

D

a)d.

a.) d.l. 7. Disp. 80. n. 4. b.) §. 14. c.) d.l. 7. Disp. 80. n. 15. d.) ad Wesenb. de ritu Nupt. n. 4. e.) §. 24.

§. 26. Pergeremus ad alia, nisi prævideremus hanc sententiam nostram ob novitatem male apud non paucos aud turam, cum idem Sanchez a.) doceat D. Augustinum b.) veritatem istam de polygamia muliebri jure naturæ verita probare, & in ea re consentire Thomam c.) hunc vero universos, sequi. Sed his reponemus ea, quæ in simili prolixè & erudite differit Illustris Pufendorffius d.). Enimvero novimus in vera religione verbo Dei nixa nihil esse novandum. Crimen quoque est in republica res novare. At in disciplinis rationi subjectis eo ampliorem industriæ laudem quis meretur, quo magis ex ingenio proprio sapere intendit, & quo magis rationum ponderibus quam auctoritatibus & numero Scriptorum, præprimis Scholasticorum, veritatem doctrinarum metitur. De Augustino quidem mirandum adeo non est, cur adversæ Sententiæ patronus extiterit, quoniam in ea fuit persuasione, quod superfoetatio in hominibus non inveniat locum, e.) magis mirandum hoc de Peripateticis, quorum Princeps summus Aristoteles superfoetationem hominum admittit, f.) unde & Scholasticorum Alpha Thomas coactus fuit superfoetationem concedendo non tam ab impedimento procreationis quam ab educationis difficultate & incertitudine prolis spicula jam supra g.) à nobis fracta sibi fabricare, quorum imbellicitatem quod non fenserit reliqua Scholasticorum turba præter alias causas nimio affectui, quo Autorem istum persecuti sunt, videtur adscribendum, qui tamen nobis, quo minus eum seponamus & veritatem aude sectemur, fraudi esse non debet.

a.) d. Disp. 80. n. 4. b.) l. 3. de Doct. Christ. c. 12. & de bono conjug. cap. 17. c.) 4. q. 65. art. 1. ad 7. d.) in specim. controvers. cap. 2. conf. ejusd. Apolog. p. m. 6. e.) ita enim de Civ. Dei Lib. 5. c. 6. p. m. 408. Et tanta naturæ vis est, ut cum conceperit foemina, deinde alterum concipere omnino non possit. f.) vid. Ludov. Vivem & Coqueum ad d. l. Augustini p. m. 409. seq. g.) §. 30. seq.

§. 37. Cave tamen putes, nos eo impietatis esse prolapsuros

psuros , ut statuamus polygamiam hanc muliebrem esse licitam, aut in Republica tolerari posse, cum lex divina positiva universalis æque omnes homines liget ac Jus naturæ; & ut supra dictum, æquali obligationis gradu eorum libertati vinculum injiciat. Qua propter concludo III. Polygamia utraque non in novo demum fœdere per Christum est prohibita; a) sed pugnat etiam cum institutione primæva conjugii, quæ mortalibus tanquam lex universalis est observanda b) Illud jam confecere Theologi nostrates c) ostendentes adversus Socinianos: Christum nova præcepta moralia in Novo Testamento non instituisse. Quoad hoc duo probanda sunt, initio quod institutio conjugii primæva legis vicem obtineat, deinde quod per hanc institutionem polygamia sit prohibita. Prius præterquam quod in genere à Theologis nostris, ostendentibus omnem divinam institutionem simul esse divinam legem, jam satis demonstratum sit, in specie etiam ex verbis Christi perspicue doceri potest adversus Phariseos de licentia divortii disputantis, d) quæ disputatio, cum in ea potissimum robur assertionis nostræ situm sit, paulo distinctius sed breviter considerari meretur.

a.) *quæ erat opinio 4. §. 21. b.) Et ita facimus cum opin. 3. d. §. 21. c) vid. B. Scherz. Colleg. Anti Socin. fol. 1124. seqq. d.) Matth. 19. v. 3. seqq.*

§. 38. Cum in lege Mosaica tres deprehendantur leges de adulterio foeminarum disponentes, quarum una statuitur quomodo in suspitione adulterii procedi debeat a) cum portione aquarum amararum, secunda pœna capitalis adulteræ convictæ dictatur b) tertia vero marito conceditur libellum repudii adulteræ dare atque ab eadem facere divortium: c.) variæ de harum legum interpretatione inter Judæos ortæ sunt disceptationes. Alii enim putarunt, maritum ex officio teneri cum uxore adulterii suspecta instituere examen per aquas amaras, alii id ipsius arbitrio reliquerunt. Alii ut tertiæ legis cum secundâ repugnantiam tollerent, statuerunt secundam à tertia fuisse abrogatam, neque enim ullibi deprehendi exemplum uxoris ob adulterium morte mulctatæ. Et Deum cavisse per hanc ultimam legem innocentia foeminarum, ne ab in-

humanis maritis in omnimodam sævitiam erga uxores prout sub specie adulterii commissi necarentur. Potissima autem controversia circa expositionem legis de repudio fuit orta, quid per voces ערוה דבר, quas per sceditatem vulgata, Lutherus: umb einer Unlust willen reddidit, innueretur. Nam Schola Shammæana adulterium ibidem intelligi defendit, nec repudium nisi in causa adulterii permisit; At Hilleliana de quavis causa ob quam mulier viro non placeat, legem dictam exposuit (v. g. si non benemorata aut modesta sit, si odio eam maritus habeat, si esculenta mariti nimia falsedine aut nimia tostione male conficiat, si icu aliquo divino muta reddita sit aut fatua, si quis mulierem videat uxore formosiorē, d.) adeoque arbitrio viri repudium mere permisit. Denique alii putarunt, cogi maritum ut in causa adulterii uxorem dimittat, alii contra licentiam saltem ibi indulgeri docuerunt e).

a.) Num. 5. v. 11. seq. b.) Deut. 22. v. 22. c.) Deut. 24. v. 1.

d.) Ob quam ultimam causam Rabbi Aquiba uxorem repudiari posse statuit vid. Selden. Ux. Hebr. l. 3. c. 18. p. m. 313. Ut adeo, si accurate numerare velis, tres fuerint sententia de expositione hujus legis, Schola Shammæana, Hilleliana & Rabbi Aquiba. Sed jam idem Seldenus notavit, binas has posteriores sententias fere in idem recidere d. l. 3. c. 20. p. m. 329. e.) vid. Lightfoot Horas Hebr. in Matth. c. 5. & c. 19. p. m. 273. seqq. & p. 398. seqq.

§. 39. Diximus Scholam Shammæanam statuisse per ערוה דבר apud Mosen intelligi turpitudinem adulterii, qua in re Lightfootum κατά πόδα sumus secuti. Sed videmus assertioni illi contradici à doctissimo Seldeno, Turpitudinis, inquit a.) vocabulum seu ערוה in utriusque Sectæ tam Hilleliana, quam Shammæana, sententiis diffusiori significatione multū discrepat ab ea turpitudinis notatione qua incestus, adulteriū, ac cum uxore immunda coitus in Levitico designatur. Duas vero pro hac sententia potissimum affert rationes: b.) Primo quod in Gemara tradatur: Shammæanos noluisse uxorem repudiari, nisi tantummodo ob turpitudinem, veluti si egrederetur capite aperto, discissis ad latera vestibus aut brachiis reiectis. Scilicet ejusmodi sensus eis habetur sacri sermonis: quo-

quoniam in ea invenerit turpitudinem rei. Deinde, quod observandum sit, in lege militari de castrorum munditie, qua in capite Deuteronomii, quod legem de divortii proxime antecedit, habetur, etiam ערוה דבר (nec alibi in sacris literis) occurrere, ibique planissime rem generatim aliquam turpem denotare. At quod pace Seldeni dictum sit, hæ rationes nos non movent ut ab explicatione Lightfooti recedamus. Nam quamvis aperitio capitis, discissio vestium, aut resectio brachiorum non esset adulterium, erat tamen omnino apud Judæos impudicitiae species c.) unde maritus non contemnendam suspicionem adulterii desumere poterat, etsi hæc suspicio non sufficeret ad examen aquarum amararum. d.) Demus etiam Seldeno in lege militari ערוה דבר denotare turpitudinem in genere, sufficit nobis ערוה quoties de foeminis vel in causa matrimonii usurpatur, semper innuere turpitudinem concubitus illegitimi, ut in Levitico fieri ipse Seldenus agnoscit.

a.) d. l. 3. cap. 21. p. m. 331. b.) d. l. p. 333. c.) Selden. lib. 3. c. 17. d.) Selden. d. cap. 17. p. m. 303.

§. 40. Ex dictis patet: Phariseos apud Matthæum a) Christo potissimum controversiam, Shammæanæ & Hillelianæ Scholæ de intellectu legis Mosaicæ de repudio proposuisse. Licet ne, inquiunt, homini divortium facere cum uxore sua, qualibet ex causa? (κατὰ πᾶσαν αἰτίαν?) prout nempe putarunt Hilleliani, quorum opinio adeo communiter tum temporis videbatur recepta b) Respondet Christus negando quæstionem propositam, & loco confirmationis provocat ad institutionem conjugii primævam, per quam omne divortium & repudium prohibitum sit. Nonne legistis, ait, quod is, qui fecit ab initio hominem, masculum & foeminam fecit eos & dixit: Propterea deseret homo patrem, & matrem, & adglutinetur uxori suæ, & erunt duo in carnem unam. Itaque iam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo DEUS copulavit, homo non separet. Mira videbatur hæc responsio Phariseis divortium omne institutioni primævæ esse adversum, cum tamen lex Mosaica de divortio disponeret, ac propterea objicitur responsioni Salvatoris: Si tua assertio vera esset, cur ergo Moses jussit dare libellum repudii ac dimittere eam, si scilicet non invenerit gratiam coram oculis ejus propter aliquam foeditatem? Sane quod Moses jussit, ut quacunque

de causa fieret, id non potest esse institutioni primæ aduersum, cum leges Mosaicæ æque divinæ sint ac ipsa institutio, DEus autem non potest sibi esse contrarius. Jam igitur respondebat Christus & ostendebat ipsis duplicem errorem circa expositionem legis Mosaicæ, unum quod putarent, iustum in dicta lege Mosaica contineri, alterum, quod permissionem istam de adulterio saltem procedentem ad quamvis causam etiam fatuam contra intentionem Mo-
 sis extenderent. *Moses, ait, ob duritiem cordis vestri, ne videlicet arrepta a lege de adulterio morte mulctando ansa in alias foeminas anhelantes & nauseantes uxores vestras, insidias vitæ sub prætextu adulterii commissi uxoribus strueretis c) permisit saltem vobis non iussit d) repudiare uxores vestras. Caterum non putandum est, ac si propterea Moses aliquid institutioni primæ repugnans hic disposuerit, quippe per istam legem non tollitur lex institutionis ab initio lata, qua omnino non fuit sic permittum di-
 vortium, sed dispensatur tantum ista lex, non quidem uti vos arbitramini, quasi quavis ex causa divortium liceat; Dico enim vobis quod quicumque repudiaverit uxorem suam, nisi ob illegitimum concubitum (εἰ μὴ ἐπὶ πορνείᾳ) facit contra intentionem Mo-
 sis. Quod si insuper & aliam duxerit & repudiata alii nupserit, non solum is maritus divortium faciens committit adulterium, sed & qui repu-
 diatam duxerit, is adulterium committit, quoniam videlicet vinculum conjugale contra institutionem ac dispensationem revera per eiusmodi divortium non fuit ruptum. Quia imo etsi ipsa uxor di-
 vortium passa nubendo alii adulterii vitium contrahat, tamen cum plerumque hoc divortium fiat invitis uxoribus, ipse maritus libellum repudii dans, facit ut illa sit adultera e.) adeoque tanquam causæ principali ei imputabuntur omnes dimissæ libidinossæ ac-
 tiones. f.)*

a.) *d. cap. 19. v. 3. seq.* b.) *Conf. omnino Seldenum d. l. 3. cap. 20. p. m. 329.* c.) *Lightfoot d. l. p. m. 273. seq. d.) Lightfoot. d. l. p. 278.* e.) *hæc enim addenda sunt ex loco paral. Matth. 5. v. 32.* f.) *Lightfoot. d. l. p. 278.*

§. 41. Ex responsione hac Salvatoris firmiter inferri potest institutionem primam conjugii legem esse, cum alias in præsentî disputatione Christus ad eandem frustra tanquam ad legem

legem provocasset, quod latius contra Lyserum probavit Clariss.
Diecmannus. a.) Restat ut jam videamus; utrum bigamia cum in-
stitutione primæva pugnet: adducuntur communiter duæ ratio-
nes: 1. quod DEUS non nisi unum masculum & u-
nam fœminam creaverit, ideoque & in posterum matrimo-
nium non nisi inter unum & unam esse voluerit. 2. quod
dicatur: *Et erunt duo in carnem unam.* Sed quemadmodum
adversus posteriorem rationem varia à Polygamia virilis defen-
soribus afferuntur, ita nobis eadem in præsentia prolixè discutere
non vocat, præprimis cum & ista secunda ratio non videatur à
prima esse separanda, sed ab illius demonstratione fere dependeat.
Negant igitur adversarii consequentiam prioris rationis, instan-
tias plures nobis opponentes; *An ergo, inquit, etiam præceptum
est, ut personæ matrimonium ineuntes 1. nuda, 2. sub dio, 3. à Deo
ipso, 4. sine interventu Sacerdotis, 5. sine præsentia parentum &
cognatorum, 6. sine hospitibus, 7. sine musica, 8. sine cibo & potu,
9. sine arrha & annulis &c. copulentur? Sane omnes hæ circum-
stantiæ institutioni primævæ conveniunt.* Solet vero ad has instan-
tias communiter responderi, *primum conjugium in his tantum, quæ
ad matrimonii essentiam faciunt, non item in cæteris quæ ceu indi-
viduantes circumstantiæ & accidentia illud concomitata sunt, nor-
mam esse constituendam. Essentialia autem matrimonii in causis in-
ternis consistere, materia nimirum seu duabus personis contrahenti-
bus & forma, quæ est indivulsum maris & fœminæ vinculum &c. b).*
Sed nescio an hæc responsio litem tollat? Quamvis enim ad-
versus ipsam distinctionem essentialium ab accidentalibus non
facile aliquid firmum objici possit, plura tamen sunt, quæ expli-
cationi essentialium conjugii possent non sine fundamento oppo-
ni. Præterquam enim, quod accuratiores Philosophi dudum de-
monstrarunt, τὸ materiale & τὸ formale conceptum corporeum
natura sua involventia valde improprie & per abulum quasi re-
bus moralibus & quæ in jure consistunt, aptari; cuilibet apparet,
quam vastus campus Polygamis aperiatur disceptandi, utrum re-
cte personæ contrahentes ad causas internas & ad materiam re-
ferantur, cum potius videantur in classe causæ efficientis collocari
debere. Præjudicialis hæc quæstio facile occasionem præbere
poterit integros tractatus subtilissimis Metaphysicæ abstractioni-
bus

bus refertos in utramq; partem componendi, quo pacto ex horto
morali ac Juridico præter intentionem duceremur in sylvam
contemplativam. Quod si autem personæ contrahentes sunt
causa efficiens conjugii, vides quam non difficulter Polygamia
amator inferre possit, easdem ad essentialia matrimonii non spe-
ctare, cum omnis causa efficiens, quamcunq; etiam conceptu tibi
formes, seu principalem seu instrumentalem, seu remotam, seu
propinquam &c. sit extra rem ac negotium ab ipsa productum.
Si vero has tricas ut evadas, respondere velis, in moralibus sæpius
causas internas & v. g. nobilissimam earum, formam, desumi ab
externis, efficiente & fine, eo ipso fateberis, metaphysicas distin-
ctiones ad definiendas controversias morales non esse aptas, cum in
regno Metaphysicæ paradoxum sit, & imo contradictio maxime
perspicua, idem, quod extra essentiam rei est, ad ejusdem essen-
tiam pertinere. Quod si vel maxime lis hæc per arbitros com-
ponatur & polygamia propugnator dato aliquo vel relicto no-
biscum transigat, ac personas matrimonium ineuntes materiam
conjugii esse concedat, vereor tamen an multum lucraturi simus,
Quis enim prohibebit, ne idem propriis armis adversus nos uta-
tur, neve ulterius abstrahendo inter materiale & formale materia
ipsius distinguat, vel si apertius nobiscum agere velit, ne nos ju-
beat discernere personas ipsas contrahentes ab earundem acci-
dentibus, aut qualitates essentielles personarum contrahentium à
qualitatibus accidentalibus. Personas quidem esse materiam con-
jugii, at numerum personarum non esse personas ipsas: Sexus
diversitatem & consensum esse qualitates essentielles conjugii vel
etiam personarum conjugium ineuntium, cum sine iis societas
conjugalis fines suos obtinere nequeat: at numerum persona-
rum magis ad accidentia matrimonium primævum concomitan-
tia esse referendum, quam nuditatem Adami ac Evæ, utpote cum
hæc ipsorum corporibus adhæserit, numerus vero plane accedat
ab extra, nec personas ullo modo afficiat. Ergo bellum ex bello
oriretur, & arma quæ vix deposuissemus, iterum arripienda es-
sent ad hostem profligandum, ad quod tamen componendum
dubito an omnes distinctiones quas vel Suarez vel Henriquez
vel alii Metaphysicorum duces clarissimi suppeditaverint, sint
suffecturæ. a.)

a.) *in inter. vindic. leg. monog. §. 9. b. vid. Dieckmann.*
d. l. p. 76. & 77.

§. 42. Itane igitur, inquis, campum relinquere oportet Polygamiae defensoribus? Itane turpi fuga bona causa prode- tur? Absit omnino quin potius hostis serio oppugnandus est, sed arma straminea abjicienda sunt, cum fustes imo gladii supersint, quibus jugulum ipsius petere possimus. Sic itaque procedemus: Constat legum interpretationem esse duplicem, authenticam u- nam, doctrinalem alteram. Illa ad legislatorem pertinet, hæc ad JCtum, illa de voluntate legislatoris omne tollit dubium, etiam si non semper rationem penetrare possimus, hæc ex regulis artis, in quibus sæpe ad conjecturas convolamus, mentem legislatoris elicit. Quod si igitur ex legibus interpretationis doctrinalis ostendendum esset, bigamiam per institutionem primævam conjugii interdictam esse, dicerem, omnes circumstantias negotii a Deo instituti homini- bus per modum legis esse observandas & pro essentialibus habendas, modo appareat, Deum in iisdem singulare quippiam & ad negoti- um ipsum pertinens intendisse, aut easdem ex postfacto non iterum sustulisse. Jam igitur constat, Deum primum per protoplastorum eum in finem creasse, ut per ipsos mediante matrimonio genus humanum propagaretur. Quod si itaque voluisset permitte- re, ut una foemina pluribus viris vel unus vir pluribus foe- minis posset in conjugio jungi, haud dubie plures masculos creasset, præprimis cum ab initio multiplicatione generis humani, quam potissimum urgent polygamiae virilis defensores, magis quàm hodie fuerit opus. Infero exinde per hanc circumstantiam unius maris & unius foeminae Deum singulare quid ratione ipsius conjugii intendisse, adeoque eandem ad essentialia circumstantias esse refe- rendam. Nec obstat, quod adversarii nostri dicant, ideo Deum unum tantum per hominum creasse, quod voluerit, ut ab uno san- guine omne genus humanum descenderet a.) Quemadmodum enim hæc assertio nobiscum non pugnat, cum unius circumstantiae Deus potuerit plures habuisse rationes, & præterea hæc ratio etiam singulare aliquod circa ipsum conjugium intendat, quod nobis sufficit, ita nescio, an exinde firmum aliquid inferre possint polygami. Etsi enim statuatur, hunc finem non fuisse obtentum, si

E

si Deus plures foeminas creasset, easque Adamo junxisset, vereor tamen an hæc sententia demonstrari queat, cum non solum verior nobis videatur Physicorum opinio statuentium ex semine masculino saltem prolem generari, sed & ipsa Scriptura frequentius phra- si ista: *hominem generari ex Sanguine maris* utatur, & in Jurispru- dentia etiam fratres qui ab uno patre descendunt, consanguinei non sine ratione dicantur.

a.) *Act. 17. v. 26.*

§. 43. Jam quod instantias polygamorum a) concernit, quis non videt 1. nuditatem primorum parentum circumstan- tiam esse, quæ non specialiter ad ipsum matrimonium pertinet, sed & haud dubie, si homo mansisset integer, etiam in coelibibus habuisset locum, ut taceam, ipsum Deum nuditatem primorum parentum post lapsum obtegisse eamque sustulisse b). 2. Quod sub dio primum conjugium fuerit celebratum, iterum ad ipsum conjugium in specie nihil facit, cum tum temporis nulla fuerint ædificia, & præterea circumstantia loci fere semper inter acciden- tales referri debeat. 3. Ipsum vero Deum nolle conjugia hodie- na hominum copulare, exinde constat, quod non ita nobiscum, ut cum Adamo DEUS conversetur. Denique quod 4. de sa- cerdote, 5. de parentibus, 6. de hospitibus & reliquis circum- stantiis urgetur, nihil adversus nos facit, cum asseruerimus saltem nullam circumstantiarum quæ in institutione negotii alicujus à Deo facta affuerunt homini esse omittendam, non vero: nul- las alias esse addendas. Possunt enim accedere & aliæ decoris in vitâ humanâ observandi gratia, modo per eas primæ non tollan- tur. Quod neminem in dubium vocaturum esse confido, qui mo- do consideraverit, quam variæ circumstantiæ in Ecclesia ortho- doxa in administratione Sacramentorum observentur, quæ in pri- mæ institutione non affuere &c.

a.) *Vid. supr. §. 41. a.) Gen. 4. v. 21.*

§. 44. Sed quid opus disputatione prolixiore ex regulis interpretationis doctrinalis desumptæ. Ipse Christus, cujus expli- catio utique pro authentica haberi debet, in disputatione cum Phari- sæis superius a.) recensita clarissime ostendito bigamiam utram- que

que & muliebrem & virilem in institutione primæva esse prohibita. Quamvis enim de polygamia disputatio ista non fuerit instituta, licebit tamen ex ejus assertione firmissime thesin nostram per argumentum deducere. Nam si foemina, quam vir tamen dimiserat, nubendo alii adulterium committit, multo magis adultera erit, quæ non dimissa à priore marito alium assumit. Quod si mœchatur, qui dimissa priore uxore, seu invita seu volente, aliam ducit, multo magis mœchabitur, qui retenta priore seu volente seu invita superinducit alteram b). Connexio tam firma est, ut ulteriorem probationem non admittat. Et quamvis mire sudeant Polygamia amasi, ut eam infringant, quam ob rem asserunt: adulterium in dicto loco Christi non committi per ductionem alterius, sed per ipsum repudium, commentum tamen hujus vanitatem jamdudum monstrarunt alii c).

a.) §. 40. b) c. 8. X. de divort. B. Dn. Scherz. loco de conjug. §. 14. p. 806. c.) vid. D. Musæum Dissert. Theolog. contra Lyserum §. 18. ad 52. Dieckmann. in Brev. Exam. & in Vindic. iterat. §. 28. 29. 30.

§. 45. Prohibet igitur Jus divinum toti generi humano latum utramque Polygamiam. Pergo ad Jus humanum, paucissimis ostensurus, quid Jus Romanum, quid Canones, quid Jus Imperii modernum, quid denique Jus Saxonicum de moralitate Bigamiae disponant. Nam quid aliæ Gentes de eadem statuerint, ad nos non pertinet. Fatemur & fatentur omnes, paucissimas & non nisi maxime barbaras gentes polygamiam muliebrem admisisse, quas recenset Illustris Pufendorffius, a) & similia de populis regionis Malabar novissimus Indiarum Orientalium descriptor b.) refert, cujus verba cum ea, quæ superius c.) disputavimus non parum illustrent, haud pigebit apponere. *Les femmes, inquit, des Gentils Malabares ont le droit d' avoir autant de Maris qu' il leur plait - sans que cela cause de desordres. Les hommes qui portent des armes, les quittent a la porte de la femme, afin, que s' il en venoit un autre, il connut que la place est prise. Les promesses, qu' ils se font en s' epousant, ne durent qu' autant, qu' ils se plaisent, & lors que l' amour est finy, ils se separent sans murmurer. -- Cette liberté de prendre tant des maris & de les quitter, quand on veut, fait, que les*

enfants connoissent presque jamais leurs peres, et c' est cettè raison, qui fait dependre leur qualite de celle de leurs meres. Les fils n' heritent point, ce sont des neveux, qui recueillent les successions, parce qu' on ne peut douter, qu' elles ne leurs soient duës, encore il faut, que ces neveux soient fils de sœur. Fatemur etiam plures gentes sed extra Ecclesiam recepisse Polygamiam virilem, eamque adhuc usurpare d.) Plures, inquit Huberus e.) viro fœminas sociari plerisq; Gentibus mos & fas fuit, & est hodieq; toti Asiae Africaq; ut prope solos Barbarum Germanos Tacitus f.) excipiat, qui singulis uxoribus contenti fuerint. Pauci cultiores, singulari conjugio sese adaptarunt, ut Romani, Graci, atque hi quidem non perpetuo & c. Quanquam de Germanis dissentiat Menochius, g.) qui tamen cum Tacito optime conciliari poterit, si ejus sententiam limites de nobilioribus Germanorum, hos enim plures uxores habuisse & in eo decus familiæ & dignitatem quæsiuisse fatetur ipse Tacitus b.) & ex eo observavit Alexander ab Alexandro i.) Menochio citatus. Eoque referendum est exemplum Ariovisti, quem polygamum fuisse Julius Cæsar k.) tradit.

a.) de J. N. & G. lib. 6. c. 1. §. 15. b.) Mons. Dellon dans la relation d' un voyage des Indes Orientales Tom. 1. p. 227. c.) §. 28. seqq. d.) quas solícite conquisivere Polygamia hujus defensores. Adde Menoch. de A. J. Q. c. 420. n. 73. seqq. e.) digress. Justin. l. 2. c. 17. p. m. 242. f.) c. 18. de moribus Germ. g.) d. l. n. 83. h.) d. c. 18. i.) Gen. Dier l. 1. c. 24. p. m. 192. k.) lib. 1. de Bello Gall. in fine.

J. 46. Romani polygamiam virilem valde abhorruerunt. Primum Antonium contra leges patrias duas uxores habuisse Octaviam & Cleopartam memorat Plutarchus. a.) Et quamvis Theophilus Alethæus b.) afferat, Julium Cæsarem tulisse legem ut liberorum quærendorum causa, quot vellet quisque uxores ducere facultas foret, revera tamen legem istam non fuisse latam, sed Cæsarem saltem ejus lationem habuisse in mente, lasciviam ejus describens c.) refert Suetonius d.) Jam enim antiquitus edicto Prætoris notati erant qui bina sponsalia binasve nuptias eodem tempore constitutas habuerint e.) quod repetierunt Imperatores Ethnici Valerianus & Galienus f.) & vulgo

vulgo patere edicunt Diocletianus ac Maximianus g.) nemi-
 nem, qui sub ditione sit Romani nominis, binas uxores habere
 posse. Ex Christianis postea Constantinus etiam Concubinas con-
 stante matrimonio vetuit b.). Etsi vero deinde Valentinianus
 referente Socrate i.) legem de licentia bigamiæ virilis tulerit,
 & ipse quoque Severam & Justinam simul duxerit (quanquam ad-
 versus hanc Socratis narrationem non contemnendis rationibus
 disputet Baronius) k.) à nullo tamen Historicorum memoratur
 istam legem venisse in observantiam, quin potius à Theodosio Ma-
 gno ipsis Judæis polygamia hæc est interdicta l.) & utriusque bi-
 gamiæ prohibitio repetita vice ab Imperatore nostro Justiniano
 fuit inculcata, m.) quid quod & ab eodem ipsa concubinarum mul-
 tiplicatio rebus illicitis annumerata. n.)

- a.) in vita Antonii b.) in polygamia triumphat. tb. 13.
 c.) vid. Svetonium in vita Cesaris cap. 49. seqq. d.) cap.
 25. ibid. e.) l. 1. in fin. de his qui not. infam. f.) l. 18.
 C. ad l. Jul. de adult. g.) l. 2. C. de incest. nupt. h.)
 l. un. C. de concub. i.) Hist. Eccles l. 4. c. 26. k.) Hist.
 Eccles. ad ann. 170. §. 125. l.) l. 7. C. de Jud. & cælic.
 m.) §. 6. & 7. Inst. de nupt. n.) Nov. 18. c. 5.

§. 47. Jure Canonico utramque polygamiam pro crimi-
 ne haberi ex pluribus textibus a.) videre licet. Notabilis vero
 præprimis est constitutio Innocentii nobiscum amicissime conspi-
 rans & bigamiæ prohibitionem cum ex institutione primæva tum
 ex disputatione Salvatoris cum Pharisæis deducens. b.) De Jure Im-
 perii & Saxonico denique neminem dubitare sinunt lex Carolina
 c.) & constitutiones Divi Augusti d.)

- a.) vid. t. t. X. de sponsa duorum. Can. de Benedicto 5. C. 32.
 qu. 1. & can. nemo blandiatur 4. ead. C. q. 4. b.) cap.
 8. X. de divort. c.) artic. 121. d.) Part. 4.
 const. 20.

§. 48. Occupati hæcenus paulo prolixius in expositione
 generis fuimus, demonstravimusque, ut arbitror, quale crimen sit
 bigamia. Caterum cum ad crimen requiratur dolus, idem ut &
 in bigamia subsit, erit necesse; Unde si quis conjugem esse mor-
 tuam putans alii se associet a.) aut si quis conjugem adulterium com-

mittente aut malitiose deserente vinculum conjugale absque sententia judicis satis solutum esse arbitretur, & novum matrimonium ineat b.) bigamus proprie non erit, quamvis pro diversitate culpæ extra ordinem puniri queat. Nec obstat constitutio Justiniani, qua disponitur, ut si fœmina cujus maritus absens est & pro mortuo habetur, solennitates à se præscriptas non observaverit, & ipsa & qui eam duxerit pœna adulterii puniri debeant c.) Quemadmodum enim alio processu quam qui ibidem præscribitur, utimur hodie, ita & ille rigor pœnæ videtur exolevisse. Posses etiam dicere: Imperatorem saltem de illa fœmina ibi loqui quæ *presumerit*, hoc est dolo malo & sciens legem ita latam esse adversus eandem peccaverit, cum alias fœminis non noceat ignorantia juris, d.) in criminalibus quoque, si modo sit ignorantia juris civilis, e.)

a.) *Conf. Carpz. Prax. Crim. q. 66. n. 95. seq.* b.) *Carpz. d. q. 66. n. 60. seq.* c.) *authent. hodie C. de repud. Nov. 117. c. 11.* d.) *l. 11. § fin. C. de J. & F. ignor.* e.) *l. 15. §. 4. & 5. ff. ad L. Com de falsis.*

§. 49. Venio ad differentiam specificam hujus delicti, quæ in definitione superius a.) tradita desumpta est partim à personis delictum hoc contrahentibus, partim à modo & forma ejusdem. Committunt hoc crimen, ut ex dictis hinc inde & ex divisione prænotata b.) patet, personæ utriusque sexus, masculi & fœminæ, unde etiam in definitione vocem *quis* quæ ex interpretatione Juris sexum fœmininum sub se comprehendit c.) ut & vocabulum *conjugis* quod ex Grammatica significatione de utroque sexu prædicatur, adhibuimus.

a.) §. 6. b.) §. 5. c.) *l. 1. de V. S.*

§. 50. Forma hujus delicti tribus requisitis absolvitur, 1. ut is qui bigamiam committit jam habeat conjugem superstitem, 2. ut alteri conjugi se associet carnaliter, 3. ut alteri se adjungat tanquam conjugi, quæ omnia in definitione exhibita brevissimis includuntur.

§. 51. Primum requisitum quod attinet, per id excluditur 1.) persona quæ v. g. cum marito, qui uxorem jam habet aut vice versa, matrimonium contrahit & cum eo concumbit. Hæc enim bigamiam non committit, etsi & ipsa pro diversitate casuum tanquam adultera puniatur a.)

a.)

a.) *Carpz. d. quest. 66. n. 69. & 74. Ord. Crim. art. 121. Const. Elect. 20. part. 4.*

§. 52. (2) Occasione primi requisiti quæritur, an etiam Bigamiæ crimen committatur, si sponsa alterius cum alia vel alio matrimonium ineant? Ubi quidem quod sponsam attinet, cum ea committere possit adulterium tam de Jure divino a) quam de Jure Civili b.) & Saxonico c.) non dubitamus asserere etiam hoc casu eandem crimen bigamiæ committere. At sponsum quod attinet, etsi de Jure Mosaico ac civili Romano de eo dubitari possit, cum his juribus maritus cum soluta non committat adulterium, Jure tamen Saxonico cum aliud observetur, & sponsus etiam cum alia concumbens hoc jure habeatur pro adultero d.) ideo & sponsum in dato casu pro bigamo haberem, quod & ipsum a jure divino univetsali in conjugii primæva institutione publicato non abluat. e) Loquor autem de sponso & sponsa qui contraxerunt sponsalia de præsentis & pura, unde si tantum fuerint sponsus & sponsa de futuro, aliud erit tenendum. f.)

a.) *Hof. IV. 13. Deut. XXII. 29.* b.) *l. 13. §. 3. ad L. Jul. de adult. l. 7. C. eod.* c.) *per ea quæ docet Carpz. Prax. Crim. q. 56.* d.) *Carpz. d. q. 56.* e.) *conf. Dn. Presid. in not. ad Strauch. Exerc. ult. th. 5. p. 445.* f.) *Carpz. d. l. n. 25.*

§. 53. (3.) Quod si autem per divortium justum societas conjugalis rupta sit, & conjuges separati iterum matrimonium ineant, bigamiæ crimen non committitur. a.) Etsi enim ille qui fuit conjux sit superstes, sufficit tamen, quod non amplius sit conjux. Aliter pronunciandum, si conjuges saltem quoad thorum & mensam sint separati; cum enim hoc casu remaneat conjugii vinculum b.) utique bigamiam incurret, qui aliam conjugem priori superinduxerit.

a.) *Carpz. Jurispr. Eccles. lib. 2. def. 190. seq.* b.) *Idem d. l. def. 210.*

§. 54. Qui igitur (4.) conjugem habet impotentem aut arctam, etsi alii se jungat, non tamen est bigamus, quia impotentia impedimento est ut nullum subesse censeatur matrimonium a.) Idem dicendum est, si ex alia ratione prius matrimonium non subsistat

listat, b.) unde ulterius infert Gilhausen c.) ex Gomezio Leonio, non esse bigamum, qui tam primum quam secundum matrimonium cum impotentia contraxit.

a.) cap. quod sedem & c. ex literis item cap. fraternitatis X. d. frigid. & malef. b.) cap. veniens 13. c. cum in Apostolica 18. & cap. ult. X. de Sponsal. c.) Arbor. crimin. cap. 2. tit. 19. n. 2.

§. 55. Per 2. requisitum a) innuitur: bigamiam non esse, si quis cum alia saltem sponsalia celebraverit, vel etiam si benedictio sacerdotalis accesserit, modo non eandem carnaliter cognoverit, quod probatur tum per textus Constitutionis Carolinae c.) & Electoralis c.) tum per consensum doctorum d.) tum per rationem. Est enim bigamia species adulterii. e.) Jam vero adulterium in foro humano non nisi per consuetudinem carnalem cum alia persona habitam committitur. f.) Nec obstat quod supra g.) diximus, edicto praetoris à Romanis notatos fuisse qui *bina sponsalia* binasve nuptias contraxerint. Nam sicuti ab identitate delicti ad poenae identitatem argumentatio non procedit, h.) ita multo minus à poenae identitate hic poteris inferre crimen binorum sponsaliorum spectare ad delictum bigamiae. Sed, inquires, si bigamus est, qui sponsae superinducit aliam, eique carnaliter se adjungit i.) erit etiam bigamus, qui uxori, cum qua matrimonium concumbendo consummavit, superinducit sponsam. Verum & hic negabo consequentiam, cum & supra simul ostenderimus, adulterium etiam committi à sponso & sponsa, quod tamen ut modo dictum per solam desponsationem non patrat. Quod si quis desponsatam carnaliter cognoscere nifus fuerit, & vero conatus hic effectum non habuerit, nec hunc pro bigamo habendum esse arbitror. k.)

a.) vid. supra §. 50. b.) d. art. 121. verb. und vollbringet. c.) d. p. 4. const. 20. §. da aber das Beischlafen. d.) vid. Carpz. Prax. Crimin. d. q. 66. n. 52. seq. & in Jurispr. Eccles. lib. 3. def. 68. n. 4. seqq. e.) sic expresse vocatur d. art. 121. Constit. Crimin. conf. omnino supra §. 44. f.) Carpz. d. q. 66. n. 55. g.) §. 46. b.) vid. omnino Carpz. q. 56. n. 31. i.) quod supra concessimus §. 51. k.) arg. cap. ult. X. de sponsal.

§ 56.

§. 56. Denique per requisitum 3. differt bigamia ab adulterio vulgari. Hoc enim committitur, si quis conjugē superstitē cum alia carnaliter se misceat non tamen tanquam eum conjugē. Quod ut eo melius intelligatur, notandum: adulterium in foro politico sumi potissimum dupliciter, tum late pro omni violatione fidei conjugalis facta per concubitum extra matrimonium & ita bigamiam sub se comprehendit, tum stricte quatenus bigamiæ opponitur. Utrumq; significatum videtur in mente habuisse Carolus V. Imperator a) in verbis: welche Ubelthat denn auch ein Ehebruch und grösser als dasselbige Laster ist. h. e. bigamia est species adulterii late accepti, est tamen majus crimen adulterio vulgari & stricte accepto. Sic etiam verba finalia: daß die nicht weniger denn die Ehebrüchigen gestrafft werden sollen/ innuunt significatum adulterii strictiorem; bigamos nimirum æque ac eos qui adulterium vulgare committunt, esse puniendos.

a) d. art. 121.

§. 57. Atque hoc ideo notandum, ne quis putet bigamiam ab adulterio toto genere differre. Sane ex disputatione Salvatoris superius a) recensita sententia nostra corroboratur. Unde non obstant verba modo ex Constitutione Criminali allata: und grösser denn dasselbige Laster ist. Poterit enim ad eadem responderi dupliciter. Initio quidem: Hæc verba æqualitatem saltem innuere, non pro augmentibus esse habenda, scilicet: Bigamiam esse æque magnum crimen, ja so ein groß Laster ac adulterium. Quam responsionem forte juvare posses ex modo etiam recensitis verbis: nicht weniger denn die Ehebrüchigen / quæ non volunt majorem poenam bigamis esse inferendam, sed æqualem, quod incongruum foret, si Imperator voluisset bigamiam revera majus crimen esse adulterio, cum poenæ delictis accomodatæ esse debeant & majus crimen majorem poenam mereatur.

a) §. 39. junct. §. 43.

§. 58. Sed præterquam quod adversus hanc responsionem non pauca possint opponi, manet adhuc dubium, quod etiam si eandem admittamus, & bigamiam æque ac adulterium crimen esse explicemus, nihilominus tamen bigamia & adulterium in istis verbis tanquam diversa inter se comparentur. Quapropter præ pri-

F

ori

ori placet altera responsio revera ab Imperatore bigamiam majus crimen judicari adulterio, non tamen negari eam esse adulterium ob distinctionem adulterii modo a) adductam. Quam responsionem juvant verba proxime antecedentia, in quibus aperte dicit Imperator bigamiam esse adulterium, ac sequentem thesin, qua asserit eam esse majus crimen adulterio, iisdem in uno contextu jungit per particulam &, quæ regulariter conjunctiva est & copulativa. b) Necessè igitur est ut Imperatoris verba ita exponantur, ne contradictionem involvant. Involverent autem contradictionem, si verba: und grösser &c. ita explicentur, quod bigamia non sit adulterium. Igitur ita dicendum erit, divisionem adulterii in adulterium vulgare & bigamicum (qua voce hic distinctionis causa cum præfamine veniæ uti liceat) esse divisionem analogi; vocem vero adulterii absolute positam non denotare analogatum nobilissimum, quod quidem fieri debuisset, si Imperator regulis Peripateticorum sese voluisset accommodare, sed ignobiliorem analogati speciem. Imitatus itaque Carolus V. videtur magis Jctos, quibus non raro termino generis ignobilior species denotatur, quod exemplo adoptionis patet, quæ illi speciei, quæ arrogatione utique ignobilior est, applicatur c) item juris in re, quod absolute positum dominium servitutis notat d) longe ignobilius domino rei corporalis. &c.

a) §. 56. b) *Strauch. Lex. Partic. Juris voce ET n. 2. c)*

§. 1. & 2. infr. de adopt. d) l. 13. §. 1. de Damn. infest. l. 19. pr. eod. l. 30. d. nox. act. l. 71. §. ult. de legat. 1.

§. 59. Quamvis igitur videri posset, bigamiam esse delictum levius adulterio vulgari, cum in ea adsit affectio maritalis, quæ in adulterio vulgari cessat; Negat tamen id ipsum in sæpius adductis verbis Imperator. Et recte. Nam ipsa hæc affectio maritalis cum simul inferat animum adulterii delictum ad dies vitæ continuandi, eo ipso quoque adulterii crimen aggravat. Utrum autem hanc rationem Imperator Carolus in mente habuerit, nec ne, non definiam. Certe non improbabilis videtur conjectura, quam per literas suppeditavit nobis Jctus quidam Magnus, latere hic hypothese religionis Pontificiæ ac ideo forte bigamiam dici majus crimen adulterio vulgari quod Pontificii matrimonio.

matrimonium pro sacramento habeat. Quo possis etiam referre, quod Farinacius a) tradit, eum qui duas uxores ducit esse suspectum de hæresi; & propterea Inquisitorem fidei contra eum procedere & inquirere posse, quid sentiat de sacramento matrimonii.

a) *quest. crim. 140. n. 24.*

§. 60. Porro cum Bigamia, ut dictum, requirat affectionem conjugalem, inde quæri posset, an & pro bigamis sint habendi, qui uxores habentes cum alia sponsalia contraxerunt, iisque se miscuerunt, si nondum hierologia alterum istud conjugium confirmaverit. Affirmamus autem quæstionem propter expressa constitutionis Electoralis a) verba: ob gleich kein Kirchgang gehalten/ noch die Zusammengehung durch den Priester geschehen wäre. Sed quid si maritus aliam, cum qua jam sponsalia clandestina contraxit, imprægnat? Utrum & hic pro bigamo habendus erit? Ita quidem videbatur dicendum esse, cum sponsalia clandestina, quibus copula accessit, haberi soleant pro publicis, & imo publicis posterioribus præferantur si concubitu fuerint firmata; c) sed quoniam tamen hoc saltem procedit, si sponsalia publica posteriora sint, hic vero nos præsupponamus virum, qui jam per matrimonium aut sponsalia publica alii junctus est; inde non dubitarem asserere, ejusmodi concubitum non esse bigamiam, sed ad vulgare adulterium referri debere, cum sic sponsalia clandestina posteriora etiam copula carnali firmata nequaquam matrimonii nomine digna videantur, ne quidem ex intentione contrahentium, nec dici possit, quod hic suffuerit affectio maritalis.

a) *d. p. 4. const. 20.* b) *Carpz. Jurispr. Consistor. lib. 2. def. 69.*

§. 61. Sed an & is Bigamiæ crimen incurrit, qui secundum matrimonium contraxit, quod est ipso Jure invalidum? Ita quidem arbitratur Gilhausen. a). Nos tamen esse distingvendum arbitramur. Si enim posterius illud cum impotente vel arcta fuit contractum, quorsum Gilhausen respexisse videtur, sententiæ ejus adstipulamur, sed magis propter deficientiam requisiti secundi, & quod hic nulla conjunctio carnalis fuerit subsequuta. Quod si vero ex alia ratione, & v. g. propter nimiam cognationis propinquitatē, propter errorem aut similes causas conjugium posterius sit

nullum, puto nihilominus bigamiam committi. Nam etsi revera non sit conjugium verum, est tamen ex intentione contrahentium saltem affectio maritalis quæ hic sufficit. Facit egregie pro hac sententia Ulpianus *b)*. Accedit quod si hoc casu bigamiam nollemus agnoscere ob matrimonii posterioris nullitatem, nullum plane possemus offerre bigamiæ exemplum, cum semper illius, qui jam habet conjugem, matrimonium alterum sit ipso jure nullum. Quod vero eum attinet, qui in persona erravit, & cum Meviam per bigamiam jungere sibi vellet, junxit Cajam, quamvis non habeat affectionem maritalem respectu Cajæ, sufficit tamen quod in genere habeat affectionem maritalem respectu secundæ conjugis & ita versetur in actu illicito *c)*.

a) Gilhausen *Arb. crim. cap. 2. tit. 19. n. 2. conf. supra §. 53.*

b) *l. 12. §. 14. de his qui not. infam. c)* *arg. l. 18. §. 3. & 5. ff. de injur.*

§. 62. Restat ut de pœna Bigamiæ dicamus. Et jus quidem divinum quod attinet, constat polygamiam muliebri pœnam capitalem dictari. *a)* Sed quod virilem concernit, etiamsi supra dixerimus eam jure primævæ institutionis fuisse prohibitam, constat tamen in populo Judaico eandem pœna aliqua haud fuisse notatam. Cæterum an ea per modum dispensationis an per modum meræ impunitatis à Deo fuerit permessa, Doctores variant, quam quæstionem quidem, (cujus momenta non ita pridem doctissime exposuit doctissimus Theologus Belga Saldenus *b)*) hoc loco definire supersedeo; non tamen dissimulare possum sententiam, quæ dispensationi favet, magis mihi placere, præprimis quod Polygamiam Patrum concernit, ob rationes à Saldeno relatas.

a) *Levit. c. 18. v. 20. 29. & cap. 20. v. 10. b)* *Otiorum Theol. lib. 2. Exerc. 7.*

§. 63. Jure Romano Prætor infamia notabat eum, qui suo nomine, non jussu ejus in cujus potestate esset, ejusque nomine, quem quamve in potestate haberet, bina Sponsalia binasve nuptias in eodem tempore constitutus habueris, *a)* etiamsi cum ea quis nuptias vel sponsalia constituerit, quam uxorem vel ducere non possit, vel fas non sit, observante Ulpiano *b)*. Ulterius poly-

polygamia muliebris apud Romanos ut adulterium *c)* fuit punitum, polygamiae vero virili poena stupri illata *d)* quoniam ex hypothese Juris Romani adulterium tantum cum uxore aliena, non cum marito alieno committebatur *e)*.

a) *l. in fin. de his qui not. infam.* *b)* *l. 13. §. 4. ff. eod.* *c)* *argumento auth. bodie C. de repud. Nov. 117. c. 11.* *d)* *l. 18. C. ad L. Jul. de adult.* *e)* *l. 6. §. 1. ff. ad L. Jul. de adult. l. 101. de V. S.*

§. 64. Puniebat autem Lex Julia initio & stuprum & adulterium non capitali, sed mitiori & plerumque relegationis poena, quod latius post elegantissimos Jctos, Tiraquellum, Petrum, Fabrum, Alciatum, Cujacium, Pancirollum, Briffonium, Menochium, Fabrotum, Gaudentium, *a)* Wissenbachium *b)* Tabor adversus Theodoricum *c)* disputans *d)* ostendit. Et poterit quidem Theodorici legibus ac rationibus plerisque ex adductis Taboris & aliorum Jctorum locis satisfieri, pauca ergo saltem circa argumentum ejusdem quartum nobis hic movere liceat.

a) *citatos Struv. Ex. 49. th. 32.* *b)* *ad Pand. tit. ad L. Jul. de adult. th. 19.* *c)* *in colleg. crim. disp. 6. th. 3. lit. L.* *d)* *de tortura c. 5. §. 13. seq. p. 44. seq.*

§. 65. Desumit id ex *l. 27. pr. ad L. Jul. de adult. junct. l. 13. §. fin. de accusat.* Sed paululum obscure, quapropter mentem ejus enarrabimus distinctius. Casum quendam proponit Ulpianus *a)* *de servo adulterii accusato.* At Venuleius de accusatione servorum ita scribit *b)*. *Omnibus autem legibus servi rei sunt, excepta Lege Julia de vi privata, quia ea lege damnati partis tertia bonorum publicatione puniuntur, quae poena in servum non cadit. Idemque dicendum est in ceteris legibus, quibus pecuniaria poena irrogatur, vel etiam capitis, quae servorum poenis non convenit, sicuti relegatio.* Concludit igitur ex his duobus Jureconsultorum locis Theodoricus poenam adulterii ex lege Julia non fuisse relegationem, quoniam servi, ex concessis ab Ulpiano, adulterii ex lege Julia rei fieri potuerint, quibus tamen poena relegationis secundum tradita Venuleii applicari haud potuerit. Sed ut de Venulejo incipiam, quemadmodum de mente ejus in praefato loco non omnia plana sunt, ita maxime de sensu verborum

sicut relegatio Glossa variantes interpretationes producit, quarum illa non est improbabilis, sensum esse: *sicuti relegatio*, supple-
convenit, quam expositionem non saltem juvat, quod ex doctrina
Pauli c) & Callistrati d) relegatio non comprehendatur sub
pœnis capitalibus, sed & quod Ulpianus e) doceat & rescri-
ptum Imperatoris Constantii f) non amplius dubitare per-
mittat, servos relegatione fuisse punitos. Unde frustra ex Mure-
to rationem adducit Theodoricus cur servi relegatione non fue-
rint puniti, *ne scilicet relegatio ipsis in beneficium cederet, quod liber-
tate donarentur*, quasi vero servus non etiam in loco, in quem
relegatus fuisset, potuerit in servitute retineri. Deinde quod
Ulpiani locum spectat, non quidem urgebo: glossam asserere, cum
ibidem g) non de servo adulterii accusato loqui, sed de accusa-
to tertio quodam, in cuius caput servus torqueri debebat. Nam
sufficit, quod Ulpianus non dicat, servum *ex Lege Julia* de adulte-
rio fuisse accusatum. Potuit igitur de adulterio accusari, non ut pu-
niatur *ex Lege Julia* relegatione, sed ut puniatur extra ordinem
gravius, quam conjecturam iterum Venulejus suppeditat h).

- a) d. l. 27. pr. b) d. l. 12. §. fin. c) l. 2. de publ. Jud. d) l. 28
§. 1 pœn. e) l. 2. qui & a quibus manumiss. f) l. 2. C. de
Sepulcro violato. g) scil. in pr. d. l. 27. ad L. Jul. d. adult.
h) d. l. 12. §. ult. in fin. de accus. conf. Ant. Matth. de cri-
min. ad lib. 48. tit. 13. cap. 3. n. 1.

§. 66. Ex lege Julia itaque nec stupri nec adulterii pœna
capitalis erat, quo vero tempore talis esse ceperit, & an jam tempo-
re Diocletiani, Doctores dubitant. Nobis haud improbabilis vi-
detur sententia Wissenbachii a) & Jacobi Gothofredi b) id ne-
gantium & ostendentium, legem Diocletianic) quæ hanc in rem af-
fertur, à Triboniano fuisse interpolatam. Constantini vero Ma-
gni tempore capite plexos fuisse adulteros, non videtur negari
posse, tum quod Justinianus d) laudet Constantini de pœna san-
guinis adulterii constitutionem, tum quod in Codice repetitæ præ-
lectionis diserte legatur Constantini constitutio e) his verbis
adulterium coercens: *Sacrilegos autem nuptiarum gladio puniri o-
portet*. Sed quemadmodum hæc verba in Codice Theodosiano f)
unde constitutionem istam desumpsisse Tribonianum probabile est,
non

non leguntur, ita jamdudum observarunt Cujacius g) Petrus Faber h) & Jacobus Gothofredus i) verba ista Tribonianum ex Constitutione Constantii & Constantis k) in legem Constantini patris transfuisse, ac dictam Constantini constitutionem à Triboniano emblemate l) non uno m) fuisse deformatam. Quod igitur Justiniani Novellam concernit, quamvis Cujacius n) cum aliis putet, Imperatorem per errorem patri tribuere, quod filiis Constantio & Constanti dandum erat; nescio tamen annon commodius sit, si dicamus, Tribonianum ejusdem Novellæ fuisse autorem ac studio constitutionem istam ob emblemata modo memoratum, (quo videlicet constaret sibi) Constantino vindicasse.

- a) *ad Pand. tit. ad l. Jul. de adult. th. 19. & in Emblem. Tribon. ad l. 18. C. de transact. p. m. 403.* b) *ad l. 4. Cod. Theod. quorum appell. non recip. f. m. 297.* c) *d. l. 18. C. de transact.* d) *Nov. 134. c. 10.* e) *l. 30. §. 1. C. de adult.* f) *vid. l. 2. C. Theod. ad l. Jul. de adult.* g) *ad d. Nov. 134.* h) *lib. 3. Semestr. c. 21. p. m. 331.* i) *ad d. l. 2. C. Theod. ad l. Jul. de adult. & ad d. l. 4. quorum appell. non recip.* k) *d. l. 4. C. Theod. quor. app. l)* quod tamen miror à Wissenbachio emblematum horum collectore non fuisse notatum. m) nam ulterius in eadem lege verba si voluerint, à Triboniano esse adjecta notat idem Gothofred. *ad d. l. 2. C. Theod. ad l. Jul. de adult.* n) *ad d. Nov. 134.*

§. 67. Sunt vero notabilia Constantii & Constantis verba, quibus pari similiq; ratione sacrilegos nuptiarum tanquam manifestos Parricidas, insuere culco vivos, vel exurere jubent. a) Parricidae vocantur adulteri ab Imperatoribus; quod spes & securitas omnis parentelæ & cognationis hoc crimine enecetur, matrimoniumque per quod omnis cognatio, paternitas & parentela existit, per idem violetur, b) per sacrilegos vero nuptiarum Petrus Faber c) illos intelligit, qui plures simul uxores aut unam alteri jam desponsatam, temerata sacramenti, hoc est vel jurisjurandi, vel ipsius connubii (ex hypothese videlicet Pontificia jam supra d) notata) religione uxorem ducunt, quippe quoniam istud sine sacrilegio non fieri tam ex Trullianæ Synodi canonibus e) quam

quam ex Francica Caroli M. f) lege appareat, cuius hæc verba sunt: *De conjugali autem velatione requisisti, si desponsatam alii puellam alter in matrimonium possit accipere. Hoc ne fiat, modis omnibus inbibemus, quia illa benedictio, quam nupturæ imponit sacerdos apud fideles cuiusdam sacrilegii instar est, si ulla transgressione violetur.* Sed rectius ex generalitate verborum per sacrilegos nuptiarum quosvis adulteros denotari observat Gothofredus g) cum & illo ævo & in aliis istius Codicis constitutionibus, omnes illi sacrilegorum voce indicari soleant, qui rem quamcunq; sacram violant, veluti leges iussaque principum &c. quod ex eisdem Glossario Codici Theodosiano subjecto b) prolixius videre est.

a) d. l. 2. b) Jac. Gothofr. ad d. l. 2. c) d. l. d) §. 59. e) can. 99. sextæ Synodi ubi Balsamon. f) lib. 1. c. ult. secundum Ecclesiasticos Conciliorum Canones. g) ad d. l. 4. Cod. Theod. b) voce: sacrilegium.

§. 68. Cæterum non solum adulteri sed & fœminæ adulterium committentes temporibus Theodosii, Valentiniani & aliorum Imperatorum ante Justinianum capitali pœna sunt affectæ. Ita enim refert Ammianus Marcellinus a) *Tunc Cethegus Senator adulterii reus delatus cervice periit absissa.* Et aliquanto post: b) *Nec minus fœminæ quoque calamitatum participes fuere similia, nam ex hoc quoque sexu peremta sunt originis altæ complures adulteriorum flagitiis obnoxia vel stuprorum, inter quas notiores fuere Claritas & Flaviana.* Justinianus vero adulterii hanc capitalem pœnam circa mares quidem non immutavit, at circa fœminas leniorem gladio pœnam imposuit c).

a) Lib. 28. p. m. 385. b) p. m. 387. c) Nov. 134. cap. 10.

§. 69. Stupri vero pœna, uti ex lege Julia relegatio a) fuit, ita eadem successu temporum in capitalem mutata non legitur. Et quamvis Paulus b) scripserit, non solum eum qui puero sed & qui mulieri puellæve stuprum intulerit, perfecto flagitio capite puniendum esse, recte tamen jam notavit Alciatus c) pœnam capitalem saltem fuisse irrogatam, si extra ordinem reus fuerit accusatus, puta si tales affuerint circumstantiæ, quæ insignem

gnem improbitatem arguerent, quarum exempla quædam refert Antonius Matthæi *d*). Idem dicendum erit de exemplo quod modo ex Ammiano recensuimus, cui simile, quod apud eundem statim *e*) sequitur: *Abienus exaggerato crimine stupri, quod intulisse dicebatur Anepsia, morte multatus est.* Quanquam multa etiam in Exemplis Ammiani facta magis quam jure perpetrata fuisse dicere possis. Nam ipse memorat *f*) à Prætextato & aliis Valentinianum fuisse rogatum *ne delictis supplicia sint grandiora,* & in processu Anepsia alia quædam contra legum veterum Clementiam fuisse usurpata observat *g*).

a) §. 4. Inst. de publ. Judic. l. 6. ff. ad l. Jul. de adult. b) l. 1. §. ult. c) lib. 5. Parad. cap. 10. d) de crimin. lib. 48. tit. 3. c. 5. n. 8. p. m. 412. e) d. lib. 28. p. m. 390. f) p. m. 386. g) p. m. 391.

§. 70. An igitur inter circumstantias quæ stupri poenam capitalem faciebant extra ordinem, etiam bigamia virilis numeranda est! Ita putat quidem Theophilus *a*) idemque inculcat Ludovicus Romanus *b*) sed uterque fundamento destitutus. Nam in constitutione, Valeriani, *c*) ad quam Romanus provocat, nihil ea de re extat, & ex Angelo Aretino notat Nicolaus Pignolatus *d*) vehementer errare punientes capitaliter. Similem responsionem meretur distinctio Grammatici inter bigamiam & trigamiam facta, dum ad hanc ex mente Juris Romani poenam gladii applicat, quod jam observavit Menochius *e*). Ex vero igitur scriptum reliquit Imperator Carolus V. *f*) leges Justinianeas capitali poena in bigamiae crimen non animadvertere, cum & maritus hoc crimen committens poena saltem stupri ordinaria fuerit punitus, foemina vero binas nuptias celebrans a Justiniano poena capitali adulterii iterum fuerit exempta.

a) ad §. affinitatis, & seq. Inst. de nuptiis. b) singul. 537. c) d. l. 18. C. ad L. Jul. de adult. d) addit. ad Roman. d. l. e) de A. I. Q. cas. 420. n. 98. & 101. f) d. art. 121. const. crim. verb. und wiewol die Kayserslichen Rechte auff solche Ubelthat keine Straffe am Leben setzen.

§. 71. Jure Canonico bigamos infamia sequitur *a*) ac

G

præ-

præterea non est dubitandum, quin & in iis pœna adulterii, quæ in Clericis est depositio, in laicis autem excommunicatio b) locum habeat. Ad ostendendam vero ignomiam mulieri bigamæ inciduntur capilli & vestis pars anterior & posterior abscinditur. Quamvis alii statuunt, virum abscissis pannis ante & retro, mulierem vero incisis crinibus puniri c).

a) c. 4. X. de bigam. non ordin. b) cap. Clerici X. de excessibus prelat. & cap. 6. X. de adulter. c) Farinacius qu. 140. n. 19.

§. 72. Ex constitutione Carolina a) ut & de Jure Saxonico b) pœna gladii in bigamos quidem est ordinata (quanquam antiquitus Dni. Scabini Lipsienses in responsis quæ à Gilhausen c) adducuntur, pœnam fustigationis dictaverint) Sed eandem tamen non obtinere tum in eo casu, si Sponsus aliam superinduxerit, tum si pars innocens quæ a thoro & mensa conjugis separata est, bigamiam contrahat, propter tradita à Carpzovio d) arbitramur. Illo etiam casu pœnam gladii cessare, cum concubitus non sit secutus, ex Constitutione Electorali e) liquet. Sed & jam supra f) monitum fuerit, neque hoc casu proprie bigamiam committi.

a) d. art. 121. b) Part. 4. const. 20. c) Arb. crimin. cap. 2. tit. 19. d) qu. crimin. 56. n. 36. seqq. & q. 91. n. 53. seqq. e) d. const. 20. f) §. 54.

§. 73. Quomodo apud alias Gentes bigamia punita fuerit, prolixius recensere tædiosum foret. In Hetruria vir plures uxores habens sedens super asino mitratus per civitatem fustigatur cum duabus seu pluribus connochiis supra numerum uxorum quas duxit, a quibus connochiis in fuso fila ducuntur, mulier autem quæ plures viros accepit, totidem bireta super capite defert & pariter super asino publice fustigatur. a) Galli furcam adhibent referente Mornacio b) Hispani stigma c) Frisiis placet fustigatio cum relegatione d).

a) Farinac. d. q. 140. n. 11. b) ad l. 1. ff. de his qui not. infam. c) teste Covarr. P. 2. de matrim. c. 7. §. 3. n. 10. d) Sand. decis. lib. 5. tit. 9. defn. fin.

§. 74. Cæterum cum ab initio deductum fuerit, bigamiam

miam Jure divino positivo universali vetari, sequitur: principem, qui his quoque legibus subest, in ea dispensare nequaquam posse, quod & à Pontificiorum nonnullis conceditur, asserentibus, ne Papæ quidem dispensationem hic valere. a) Sed annon saltem quoad pœnam dispensatio locum habebit? Affirmandum hoc erit ex communi Jctorum hypothese, statuentium, Principem in adulterio simplici pœnam remittere posse, quæ sententia latius deducta est in responso quodum inclytæ Facultatis in Alma Viadrina. b.) Nobis momenta controversiæ in eo videntur consistere: Initio præsupponendum: Principem regulariter in delictis, quorum pœnam DEUS per modum legis universalis determinavit, dispensare non posse c.) Deinde inquirendum, an pœna adulterio in Legibus Mosaicis dictata sit juris universalis, an forensis saltem. d.) Quod si ex jure universali veniat, tum porro ostendendum, eandem recte extendi ad polygamiam muliebrem. Porro videndum esset, an adulterii restrictio, quatenus nempe Jure Mosaico saltem cum uxore, non cum marito alieno committitur, etiam cæteris gentibus prosit, an saltem ad Judæos spectet. Denique si ex intentione DEI maritus cum soluta adulterium committens apud reliquas Gentes capite debet plecti, sponte videtur exinde fluere, eandem pœnam etiam ad polygamiam virilem extendi. Sed nihil definitio. Illud expeditum est, bigamiæ pœnam à judicibus non debere mitigari, etiamsi conjux per eandem læsa conjugii ignoscere, & pro eodem intercedere velit e.)

- a.) *Farinac. d. qu. 140. n. 33.* b.) *quod refert Magnif. Dn. Stryke annot. ad Brunnem, Jus Eccles. l. 2. c. 16. §. 1. p. m. 571. seq.* c.) *vid. dict. respons. p. 572.* d.) *prius asserit idem responsum p. 573. conf. quæ habet Dn. Præses ad Strauch. Exerc. ult. th. 30. p. 458. seqq.* e.) *Carpz. qv. crim. 66. n. 39. seqq.*

§. 75. Nihil jam restat, quam ut disquiramus: Quo tempore crimen bigamiæ præscribatur? Sed de hoc propediem DEO dante, cui interim pro hæcenus concessis viribus sit

Laus & Gloria.

F I N I S.

clarè docto
ac Auctori sui Con-
atularur

Hartung/
.D.

---

are
s.
i affectus testari
luit

ILGEN.

---

na

equium Dn. Con-
gratulatorus
voluit

Holz Müller.

---

na

Academia constantiens.
apposuit
EL Wildberg.

---

9. pro hi enim, qui,

00 A 6408

ULB Halle 3
002 925 389

VO 17

Reho

8
7
6
5
4
3
2
1
19
18
17
16
15
14
13
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1

Centimetres

B.I.G.

Black

3/Color

White

Magenta

Red

Yellow

Green

Cyan

Blue

8

Divino Numine,
ermittente

um Lipsiensium Ordine
ONEM JURIDICAM

De

MINNE
AMIÆ

n Easter

fachen Ehe/

RÆSIDIO

Dn.

NI THOMASII,

sui observantis-
e colendi,
er ventilandam
P. P.

Beyer / Lipsiensis,
vembr. M DC LXXXV.

L. Q. C.

ANNIS GEORGI.

